

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

**FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ TÜRK DİLİ VE
EDEBİYATI BÖLÜMÜ**

**OĞUZ ATAY'IN
TUTUNAMAYANLAR ROMANI**

MEZUNİYET ÇALIŞMASI

**GÜLHAN ÖZDEMİR
980845
4-C**

DOÇ. DR. BÜLENT YORULMAZ

LEFKOŞA-2002

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

Önsöz.....	1
Giriş.....	3
Tutunamayanlar Ve Yazarı Hakkında Yapılan Yorumlar.....	4
Yaşamı Ve Kişiliği.....	24
Sanatı.....	26
Eserleri	27
İnceleme.....	31
Romanın Özeti.....	31
Romanın Kahramanları.....	65
Romanın Kurgusu Ve Anlatım Biçimi.....	68
Son Söz.....	70
Kaynakça.....	71
Resimler.....	72

ÖNSÖZ

Hazırlamış olduğum bu çalışma, Yeni Türk Edebiyatı alanındaki yazarlardan biri olan Oğuz Atay'ın Tutunamayanlar adlı romanı üzerinedir. Bu alana olan ilgimden dolayı, mezuniyet çalışmamı Yeni Türk Edebiyatı üzerine yapmayı tercih ettim. Danışman hocam sayın Doç. Dr. Bülent Yorulmaz'ın tercihi ile de, bu romanı hazırlayıp kendilerine takdim etmiş bulunuyorum.

Bu romanın ve yazarının, ne yazık ki “talihsiz” olduğuna inanmaktayım. Çünkü yazıldığı dönemi aşan bir nitelikte olması ve o dönemde başka akımların fırtınalar estirmesi, gerekli ilgiyi görmemesine neden olmuştur. 1980'lerden sonra sesini duyurmuş olması ise, kaderin bir başka cilvesidir çünkü Oğuz Atay; ne yazık ki o günleri göremeden çok genç yaşta hayata vedâ etmir.

Oğuz Atay, 1934'te İnebolu'da doğmuş; 1957'de İTÜ İnşaat Mühendisliği'ni bitirerek, İDMMA'da mesleğini sürdürmüştür. Meslekî yaşantısının yanı sıra, edebiyatla da ilgilenmiş ancak kendisine göre bu ilgisini çok geç uygulamaya başlamıştır. Yine de çok kısa süren bu edebî yaşantısından dört roman, bir hikâye kitabı ve tiyatro ile bir de günlüğünü Türk Edebiyatımıza kazandırmıştır.

“Tutunamayanlar” üzerine yapmış olduğum bu çalışmaya öncelikle, romanı derinlemesine okuyarak ve yazar ile kitabı hakkında yapılmış olan çalışmaları da değerlendirmeye alarak başladım. Oldukça ağır bir roman olan bu kitabın, çok dikkatlice okunmadan anlaşılabileceğini sanmıyorum. Çünkü romanın sonu gibi görünen yer aslında, romanın başını oluşturmaktadır. Yazarın üslûbundan kaynaklanan ve ironilerle örülmüş tenkitler ise geniş yer tuttuğundan, bu kitabı anlamayı daha da zorlaştırmaktadır.

Bu kitap ve yazarı hakkında daha önce yapılmış olan çalışmaların da incelenmeden anlaşılamayacağı kanaatindeyim.

Aslında bu romanın herkes tarafından okunması taraftarıyım çünkü içeriğindeki tüm unsurlarıyla, zamanını aşan bir kitaptır. Yani, 1970'li yılların romanı olup, ele aldığı

konular bakımından günümüze yakındır. Hatta günümüzü aşp ve gelecekte de geçerliliğini sürdüreceğine inanmaktayım.

Ancak tüm anlaşılmazlığına ve zorluklarına rağmen, değerli arkadaşlarımın da yardımları olmadan düzeyli bir çalışma yapabileceğime inanmamaktaydım. Bu nedenle yardımlarından dolayı tüm arkadaşlarıma, özellikle de sınıf arkadaşım Emin Arıkan'a çok teşekkür ederim.

Yeni Türk Edebiyatı alanında yer alan bu hiç tanımadığım kitaba ve yazara, beni yönlendirmesinden dolayı, değerli hocam sayın Doç. Dr. Bülent Yorulmaz'a özel teşekkürlerimi sunarım.

Gülhan ÖZDEMİR

GİRİŞ

Oğuz Atay'ın "Tutunamayanlar" adlı bu romanın ilk baskısı İletişim Yayınevi tarafından 1984 yılında yapılmış ve daha sonra 2002'ye kadar geçen süre içerisinde, tam 24 baskı yapmıştır. İletişim Yayınevi'nin "Oğuz Atay Bütün Eserleri" dizisinin ilk kitabıdır.

Üzerinde çalışmış olduğum kitap, 24. baskıdır ve Ömer Madra ile Enis Batur'un önsözleri ve romanın kahramanı olan Turgut Özben ile yayınevinin açıklamalarından sonra dört ana bölümden oluşur. Bu bölümler de kendi içinde kısımlara ayrılmış ve roman tam 21 kismadan oluşmuştur.. Ancak 7. kısımda biten ikinci bölümden sonra, 8. kısım ile başlaması gereken üçüncü bölüm, 9. kısım ile başlamıştır.

Dördüncü bölümün bitimiyle, romanın kahramanı Turgut Özben'in yazdığı mektup ile roman son bulur. Bu mektupta Turgut, aslında "Tutunamayanlar" adlı romanı hazırladığını ve tren yolculuğunda tanıştığı gazeteciye anlatarak, romanı asıl kimin yazdığı konusunda okuyucusunun kafasını karıştırmaktadır. Çünkü Turgut'un bu yolculukta tanıştığı kişinin Oğuz Atay olması olasılığı bence, çok yüksektir.

TUTUNAMAYANLAR VE YAZARI HAKKINDA YAPILAN YORUMLAR

ÖMER MADRA' NİN ÖNSÖZÜ

"...Oğuz Atay 'a önsöz yazmak, başa çıkılacak gibi bir iş değil. Öte yandan, İnsanın imzasının Oğuz Atay'ın kitabında yer almasının vereceği hoşluk duygusu ve bir de "ben bu işin altından kalkarım nasıl olsa" düşüncesiyle (ya da düşüncesizliğiyle) ön sayfalar için önceden yer ayırtmış olmanın verdiği kaçınılmazlık var.

Oğuz Atay ölümünden önceki yedi yıl süresince adeta hummalı bir tempoda çalışarak birbiri ardından çeşitli dallarda birçok eser verdiyse de, sağlığında yeterince tanınmıştı denemez. Hatta, ölümünden altı yıl sonra gün ışığına çıkarılan o eşsiz günlüğünde kendisinin daha "taşarken unutulduğu" nu söylüyor. Bunun sebebi şu olabilir:

Aydın sınıfı içinde yer alıyordu Oğuz Atay ve o sınıfın derinlemesine tahlilini yapıyordu. Biraz karamsar, biraz acı, çokça güldürücü...aydınsı bir tahlil işte. Tüm romanlarının, öykülerinin ve oyununun ana konusunu bu meselenin oluşturduğu söylenebilir. Öylesine bir irdelemedir ki bu, sonunda ortaya hiç de küçümsenemeyecek boyutta bir "aydınlar destanı" çıkmıştır. Hatta bir "aydınlar marşı" değilse bile, tutmuş "Şarkılar" ı yazmıştır Oğuz Atay. Durum bu noktada çatallaşmaktadır işte. Bütün bunları okuyan "aydın" lar, birdenbire billur bir boy aynasında çırılçıplak buluverirler kendilerini. Korkunç bir durum canım, utanç verici. Üstüne üstlük, sahnenin ortalık yerine öyle durup dururken pat diye düşüveren bu mühendis bozması çok da iyi yazmıyor muydu size? alın bakalım.

Kötü bir rüya gibi bir şeydi bu. Bir karabasan bile sayılabilirdi. Gözlerimizi derhal yeniden yumup, rüyasız, delilsiz, hasetsiz, yeniden uyumaktan başka çare yoktu. Allah hepimize rahatlık versin.

Tutunamayanlar' ın ilk cildinin basılmasının üzerinden on beş yıla yakın zaman geçti. Yaşantının fazlasıyla yoğun ve 'olaylı' geçtiği bizimki gibi ülkelerde on beş yıl bir ömre bedeldir.

İşte bir ömrü tamamladık biz de ve işte yeni ve sağlıklı bir kuşak yetiştirdik bu arada pırıl pırıl umutlarla. Sağlıklı diyorum çünkü Oğuz Atay ne denli karamsar ve ölümle iç içe olursa olsun, her zaman biraz umudu barındırır içinde; "canım insanlar" der hep. Yani, Batıcıl aydın tipini bulamazsınız onda, soğuk, alaycı ve hepten inançsız. Onun kitaplarını daha sağlam bir değerlendirmeye tabi tutmak için de artık yeterli bir süre geçmiş olduğu umulur.

"...İşte bütün bu sebeplerden ve başka sebeplerden dolayı, ölümünden yedi yıl sonra Oğuz Atay'ın yaşama şansı çok artmış durumda...."

"...O, ömür boyunca hep "acele etmiş" tir; bu yüzden de hep "geç kalmış" tır. Sürekli bir panik vardır hayatında: Bir kitap okur, bir komedi seyrederek, yorulur. Birileriyle birlikte olur, derdini anlatamaz, telaşlanır ve incinir. Küçük dertler, biryerlere ödenmesi gereken paralar, bazı şeylerin tamir masrafları hiç eksik olmaz ve bu panik duygusuna katkıda bulunurlar. Ve hep acele edilir.

Bu acele içinde ölümden mi kaçılıyordur, yoksa kovalanıyor mudur ölüm, orası pek belli değildir. Öyle bir kaçma-kovalamaca oyunu işte.

Ve işte böyle çılgınca koşuştururken oğuz, sırtından hiç çıkartmadığı mizah zırhının tangirtisi da dünyayı tutar.

Nefes nefese koşarken bize hepimizin derdini anlatmak için üç roman, bir öykü kitabı, bir oyun, bir de şu "kırık" günlüğü, yani beş buçuk yapıtı bırakan bir adamı unutmak birçok kişinin işine gelebilir belki, ama onu "unutturmak", işte o biraz zor olabilir. Ne yapılırsa nafile bence; perde yeniden açılıyor işte..."

"... "Tutunamayanlar" belli bir taraftan, belli tarih ve coğrafya enlem-boylamında, belli bir bağlamdan çıkıp belli bir bağlama doğru yazılmıştır -onu kuşatan gerçekliği onu gerçekliğinden soyutlamamak gerek. Öte yandan bir kitabın ön ve arka kapağı arasında belki de "hiç kimsenin ürünü" bir metin yer alıyordu: "Çağların, depremlerin, sellerin yazdığı" bir metin..."

Ömer MADRA

Şubat 1984, İstanbul

GELECEĞİ ELİNDEN ALINAN ADAMIN GEÇMİŞİ DE ELİNDEN ALINACAK DIYE KORKUYORDUK

"...*Tutunamayanlar*' ın yazarı önsözlerle, bakış açıları ne olursa olsun "Hayatı Ve eserleri" türünden bönözler üreten kalem efendileri ile inceden inceye alay ediyor. Aklıma çağdaş bir düşünürün, Jacques Derrida'nın, önsözün anlamsızlığını vurgulamak için önsözler üzerine bir kitabına yazdığı uzun önsöz geliyor: Oğuz Atay'a gönülden katılıyorum aslında; gene de "Hayatı Ve Eserleri" için birkaç ön ya da son söz, daha doğrusu sondan bir önceki söz yazma gerekliliğini duyuyordum..."

"...43 yaşında ölene dek, hızlı dönen bir dünyanın ne hızına, ne de ritmine ayak uydurabilmiş: Harflerine sinen siyah ama ince alayı biraz kazıyın, herkes adına kanayan vandal bir yürek bulursunuz orada..."

"...Hitler'in iktidara geldiği andan başlayarak, daralmış bir Türkiye'de geçirmiş çocukluğunu. Okuma-yazma öğrenmeye başladığı yıl, Joyce *Finnegans Wake*' i yayımlamış ve romanın sınırına değmiş. DP'nin iktidara geldiği yıl, Ankara Maarif Kolleji'nde lise öğrencisi, İstanbul'da mühendislik öğrencisi olduğu yıllarda ise Türkiye'nin çehresi değişiyor inanılmaz bir hızla..."

"...Mühendis çıktığı sırada *Pazar Postası*'nın içinde Oğuz Atay: Yazmayı ne ölçüde düşünüyor, yazmayı düşünüyor mu bunu bilmiyoruz ama şiirin de düz yazı serüveninin de yoğun sarsıntı geçirdiği bu dönemde, bu sarsıntının "sahne" sini oluşturan *Pazar Postası*'nda amansız bir tanık olarak, sessiz ve geride, olup biteni izlediğini biliyoruz.

1954' te *Saatleri ayarlama Enstitüsü*, 1956' da *Perçemli Sokak*, 1957' de Vüsat O'Bener' in *Yaşamaz'ı* ile Kemal Tahir' in *Rahmet Yolları Kesti*' si, 1958'de *Üvercinka*, bir yıl sonra da *İshak*, *Panayır* ve *Aylak Adam* çıkıyor. Türk şairi dili ve anlamı, sözdizimi ve mantığı köktenci bir yaklaşım içinde kurcalıyor. Düzyazıda da durum farklı değil: Şüphesiz, bir yanda Halit Ziya' nın, öte yanda Sait Faik' in açtığı koridorlarda, ama onlardan bir bakıma telaşla uzaklaşarak anlatım ve bildiri düzlemlerinde açık bir başkalaşım yaşanıyor. Oğuz Atay ne yapıyor, hala bilemiyoruz.

Nice yıl sonra, ölüme beş kala yazdığı gibi "biraz gecikmiş" olduğu için bu değişimi ıskalıyor mu, yoksa "aceleciliği" sayesinde belli bir basamağında değişim sürecine yetişiyor mu? Öyle sanıyorum ki, anı anına olmasa bile, Türk yazarının dili ile olan yüz yüze ve kıyasıya çekişmesine Oğuz Atay'ın tanık olmadığını söylemek güç.

27 Mayıs 1960. Yeni bir dönemeç, yeni bir anayasa, yepyeni kuramsal açılımlar, TİP kuruluyor, AP kuruluyor, TÖS kuruluyor. Avcıoğlu ve soysal *Yön'* ü Mehmet Fuat *Yeni Dergi*'yi, Cemal Süreyya *Papirüs'* ü çıkarıyor. Nazım Hikmet' in şiiri ve Kemal Tahir öne çıkıyor hızla. Türkiye' de, aynı anda, sosyalizm ve varoluşçuluk aydınlar arasında gündeme geliyor. Türk yazarının dil ve anlatım ile kavgası sürüyor bir yandan: *Mısırkalyoniğne*, *Bakışsız Bir Kara Kedi*, *Hallaç* ve *Troya' da Ölüm Vardı* aynı yıllarda gün ışığına çıkıyor, Joyce ve Faulkner çevriliyor. Öte yandan 'köy gerçekliği' ile tanışılıyor: *Susuz Yaz*' dan *Yılanların Öcü'* ne, *Cemo'* ya edebiyatın öteki yüzü çiziliyor

Artık hazırlanıyor Oğuz Atay: 1970' te TRT'nin açtığı yarışmaya katılacağı, jüri üyesinin değişimiyle "484 sayfalık bir emeğin ve tutkunun en açık belirtisi" elyazması, demin kaba hatlarını verdiğimiz bir ortamda yazılmıştır. Cumhuriyet döneminde yetişen aydın kuşaklarının biraz sarsak, daha çok da tutarsız, gamlı, trajik-komik tarihini 32 kısım tekmili birden kucaklar *Tutunamayanlar*..."

"...1970' ten 1977' nin son ayına dek programına zorla giren hastalık ve ameliyatla, zorunlu olarak giren acı, alay ve hüznle iki roman, bir düzineye yakın öykü, bir oyun ve bir günlük yazdı. Öldüğünde dördüncü romanından 60 sayfa kadar yazmış geleceği elinden alınan adını verdiği bir anlatıyı da bütünüyle tasarlamış durumdaydı..."

"...Oğuz Atay'ın çift portreli bir insan olarak düşünülebileceği kanısındayım: Biri neredeyse "pozitivist", temel inançlarından soyutlanması güç, "dayanıkl" insan: topografya kitabını, belki de Mustafa İnan' ın yaşam öyküsünü yazan, 1966' ların başında bir fikir dergisi çıkartmak için çırpınan kişi. Öteki, tam tersi oysa: Korkuyu beklerken tehlikeli oyunlara bile tutunamayan, gene de oyunlarla yaşayan, geleceği elinden alınmış beyaz mantolu bir adam: Dipten sarsılmış, kırgın, hatta umutsuz biri: Günü geldiğinde yazdıklarının anlamına bile yetişemeyen Oğuz Atay. Biri gülüyorsa bu önsöze öteki yalnızca bakıyordur. İkisi de inanmıyordur. İkisi de soruyordur, sonra:

"Ben buradayım sevgili okurum, sen neredesin?"..."

"..."Tutunamayanlar" belli bir taraftan, belli tarih ve coğrafya enlem-boylamında, belli bir bağlamdan çıkıp belli bir bağlama doğru yazılmıştır -onu kuşatan gerçekliği onu gerçekliğinden soyutlamamak gerek. Öte yandan bir kitabın ön ve arka kapağı arasında belki de "hiç kimsenin ürünü" bir metin yer alıyordur: "Çağların, depremlerin, sellerin yazdığı" bir metin..."

Enis BATUR

Şubat 1984, İstanbul

OĞUZ ATAY

"...Oğuz Atay'ın hummalı yazı hayatı,1970'i takip eden son yedi yılın içindedir. Bu kadar kısa zamanda , roman ve hikayelerine kendi üslup, tarz ve düşüncelerini yerleştirebilmiş olması, hakkiyle başarıdır. Ne yazık ki Oğuz Atay'ın asıl eserlerini dünya değiştirdiği söylenebilir.

Romanlarında, özellikle Türk toplumu gibi kimliğini kaybedip aramakta olan bir toplumda, uyumsuz, dengesiz, kopuk ve toplumdaki samimiyetsizliklerle çatışma durumunda olan aydın kişileri anlatmakla ün yapmıştır..."

"...Atay, denilebilir ki zamanında istenilebilen "daha modern" eserler verdiği için, o günlerde fazla akis yapmamış, çok okunmamıştır. Bu bakımdan, yazarlığı layık olduğu beğenilme ve övgüleri alamamıştır. Nitekim ölümünden yıllarca sonra basılan "Günlük" ünde "Daha yaşarken unutulduğunu" acı ile söylemektedir. Onun bahtı, bazı gerçek sanatçıların bahtı ile aynı doğrultuda olmuştur. Yani kolay yazarların çoğu daha ilk eserlerinde göklere çıkarılırken, Oğuz Atay'ın eserleri, en yüksek takdirleri 1980'lerden bugüne kazanmaktadır..."

"....Buna rağmen Atay'ın üzerinde incelemeler yapılıyor. Hatta ızına belki de en fazla gerek duyulan eserler onunkilerdir. Kendisi de zamanında anlaşılamamış, "Tutunamayanlar"dan olmuştur. Anlaşılmamak onu, önüne "klasik, belirli, güzel, doğru, ilmi, uygun, adet olmuş vs." sıfatları ile dikilen hemen her şeyle alay etmeğe zorlamıştır. Alayları haklı veya haksız, zevkli veya zevksiz, sebepli veya sebepsiz de olabilmıştır.

"Tutunamayanlar'da şiir bölümlerinin yanı sıra "şiir açıklamaları" ile alay kısımları geniş yer tutar. Bunlarla bilinen "eleştiri" tarzını hicvetmektedir. Ona göre "Küçük burjuva, zaten sanattan anlamaz..."

"...O, Türk romanında çağdaş yeniliklerin öncüsüdür. Batı'daki "yeni, modernist ve hatta post-modernist romanı, bütün ayrıntıları ile, Türkçe'de ilk uygulayan roman ve hikaye yazarıdır. Eserlerini yazdığı yıllar revaçta olan bütün usul ve geleneklere karşı çıkmıştır. Yani olay'ı önemsemediği, çevreyi, bilhassa tasvir etmediği gibi "tip tahlillerine" de özel önem vermez. O zamanlar (1950-1970) "toplum ve köy romanları"nda vazgeçilmez bir moda olan "ideoloji, telkin, dava, topluma yön verme" telkinleri Oğuz Atay için alay konularıdır..."

"...İşte dünyada 1950'lerden beri binlerce eser vermiş olan "Son yeni roman" ı bizde bütün boyutları ile uygulayan ilk romancı, Oğuz Atay oluyor..."

"..."Burjuva aydını" nın taşlanması, objektif gerçekçilik yerine, insanı ve eşyayı derinleştirilen öz'ün araştırılması...Akıl dışına çıkışlar...Edebiyat ve roman kurallarına başkaldırma...Sanatın bir oyun olduğuna inanmak...Romanında bildiriye (mesaj) yer vermemek, hatta telkinlerle alay etmek vs. yeni romanın ortak yanlarıdır..."

"...Oğuz Atay'ın romanlarında, ilk öncelerden Jams Joyce'nin ve çağdaşlarından Nabakov'un etkileri daha fazla görülmektedir. Özellikle, önemli romanı olan Tutunamayanlar'da, bu yazarların, izdüşümlerini tespit etmek mümkündür. Oyunla sanat arasında bağ kurmak, romandaki hayalleri, hayatın her günü olaylarından daha gerçek saymak...Ayrıca romanda nesrin yanı sıra nazım, biyografi, ansiklopedi, hiciv, tiyatro söyleşmeleri, mektup gibi çeşitli tür ve anlatım şekilleri kullanmak, özellikle bu iki yazar ile Atay'ın ortak yanlarıdır.

Atay'ın romanları (yukarıda da belirttik) baştan sona hiciv, yergi, istihza, alay ve eğlenmelerle doludur. Bu hiciv, aşağılama ve bayağılamaların çoğu, toplumlardaki türlü kişilere ve sınıflara yönelmiştir. Ancak Atay'ın tek parti devri, şovenizm, kalıpcılık, Güneş Dil Teorisi, Cumhuriyet devri resmî ideolojisi olan "Kemalizm" gibi, kafalara basit olarak yerleştirmiş ve tabulaşmış kavramları da, sayfalar dolusu yediği görülmektedir. Bürokratlar ve benzeri sınıflar, adetler, emirler, görevler, yapılmadığı halde yapılır gösterilen işler, askeri disiplin vs.'ye yönelik toplum yergileri de boldur. Yani Oğuz Atay'ın da "mesaj" ları vardır. Fakat, bunları, dille söyleyerek, kızarak, ispatlayarak, taraf tutarak değil alay ederek, bazı şeyleri bayağılaştırarak veya basitlik, sahteliklerini abartarak; okuyucunun iz'anına seslenerek anlatmaktadır. "Bürokrasi" yi

hicveden bölümler "Tutunamayanlar" da, Turgut'un (o zaman ölmüş bulunan) arkadaşı ve sırdaşı Selim'le söyleşmeler şeklinde, karmakarışık kesintiler ve araya girmelerle sayfalar boyu uzamaktadır (s.294-319)..."

"...Romanlarında, hikayelerinde ısrarla yerilen "Küçük burjuva aydınları" dır. Bunlar, maddeye, paraya, lükse ve öğünmeye yaramadığı için sanatla uğraşmayan, onunla uğraşanları küçümseyen, sanat gayreti gösterenleri yıldırıp yalnız bırakan, işini bilen, her şeye uyum sağlayan her kalıba girebilen "yumuşakçalar" dır. Bunların arasına giremeyenler, yalnız ve başarısız kalırlar. "Tutunamaz" lar. Parayla alınan küçük burjuva nimetlerini, onlara koklattırmazlar. Kıskanç ve bencil olan bu çürümüş topluma "eylemciler, sendikacılar, devrimciler" ve "dinamik güçler" le bazı tabuları da dahil ettiği ve taraf tutmaksızın onları da yerdığı için bu tipler "tutunamaz" lar. Atay'ı roman ve hikayelerinde, zaman zaman tarihe bağlı kimliğimizi aramak, bazı saçma âdetleri aklın kınamasına bırakmak, Osmanlı'yı özlemek, Batı dağının eteklerinde pinekleyen Avrupa taklidi heveslerimizi maskara etmek teşebbüslerinden ötürü, zaman zaman, solcu-toplumcu kişiler tarafından "nihilist" olumsuz ümit kırıcı gibi sıfatlarla yerilmiştir. Bu dahi, Oğuz Atay'ın gerçekleri ince zekası ile kurcalayarak bazı çevrelerde açtığı yaraların derin olduğunu göstermektedir. Atay'ın kaleminde hayallerin, tasarıların bin bir çeşidi vardır fakat, doktrinlerin "yalancı cennet" ini savunan, insanların yarısını yarısına düşman eden kavgacı "ideolojileri" de , Atay'a göre, basit burjuva aydınlarının, kendilerine ördükleri kara korkunç duvarlardır..."

"...Romanında **"Türk Tutunamayanlar Ansiklopedisi"** hazırlayan Selim (Turgut'un, dolayısıyla Atay'ın özdeşi, sırdaşı), Kemalistler, bürokratlar övgüye memur şairler, şovenistler, ırkçılar, Batıcılar vs. gibi marksistler arasında da kendisini yalnız ve yabancı bulmaktadır. Velhasıl Oğuz Atay "anarşizm" e varan bir hürriyet içinde, serbest, zeki ve ufuklu düşünmenin ve kalıpları kırmanın peşindedir. İntihar eden, sonra Turgut'ta yaşayan Selim' i Tutunamayanlar romanında, arkadaşları ayrı ayrı vasıflarıyla anlamaktadırlar. Sevgilisi Günseli ise onu şöyle anlatır: "Herkesin birbirini kötilediği, birbirinin suratına ve arkasından nefretini haykırdığı bir ortamda bunaltıyorlardı onu. Bir gece bir arkadaşı, çok sarhoş olduğu bir sırada, senin ne işin var aramızda diye Selim'e çatmış. Ne arıyorsun bizim gibilerin arasında? Hepimizi ezen, yaşatmayan ağırlık. Onlara isyan ediyoruz. Seni ezen ne var sanki? Aramıza hangi kuvvet sürükledi, hangi dış etken buraya itti seni?". Görülüyor ki, Atay, kalıplara aykırı yaşayıp düşünenlere, toplumda her kesimin düşman olduğu fikrindedir.

Atay, roman ve hikayelerinde, diyalog, söyleşme, mektup, iç konuşma türünden her çeşit anlatıma baş vuruyor. Bununla yetinmiyor manzum bölümler ve "şiiir" dediğı parçalar da yazıyor. Hatta bunların şerh'lerini yapar, yaptırır gibi (Vaktiyle Ziya Paşa'nın Zafernâme' de denediğı üzre) eleştirmenlerin cahilliklerini teşhir usüllerini de kullanıyor. Bir olay anlatırken, onu kesip aklından geçenleri veya hatıralarını veya yıllar önce arkadaşları ile yaptığı konuşmaları sıralıyor. Böylece "akıcı roman" ı beğenen zihniyete de karşı çıkıyor. Onu kolay ve "klasik roman" diye küçümsüyor. Anlattıklarını sık sık keserek (Orhan Pamuk ve Ahmat Mithat Efendi gibi bilgiler vermiyorsa da) araya duygularını, düşüncelerini, özleyiş veya nefretlerini dolduruyor.

Oğuz Atay her türlü kalıplara basit ve "beylik" düşüncelere nefretle karşıdır. Ancak, okul çocuklarının buluşlarını ve beceriksiz komedi oyuncuların zorlamalarını andıran "tekerleme" ve kafiye merakı, bazen kendi hicivlerini, kendi üslubu üzerine çekecek gibi görünmektedir..."

TUTUNAMAYANLAR

"...Bu eserde belirtildiğı gibi "konu" önemli değil, olaylar da ustaca karıştırılıp belirsiz hale sokulmuştur. Söylediğimiz gibi bu eser yazarın "küçük burjuva" dediğı çoğu aydın (!) kişilerle yaptığı bazen ince, bazen kaba, bazen açık veya kapalı alaylarla doludur.

Romanın birinci kısmı Selim'in intiharı etrafında gelişiyor. Bazı arkadaşları ve sevgilisi Günseli, Selim Işık'la ilgili görüş, bilgi ve hatıralarını anlatıyorlar. İkinci kısımda, Turgut Özben' in iç konuşmaları ağırlık teşkil etmektedir. Ayrıca roman, Binbir Gece' de olduğu ve çağdaş Batı romanlarında uygulandığı gibi "Hikaye içinden hikaye" çıkarmak tekniğıyle kurulmuştur. Bu kitabın, gerçekçi ve gelenekli romanlara karşı olduğunu belirtmek için, "Yayımlayıcının açıklaması" bölümünde: "Bu kitaptaki olayların bütünüyle hayal ürünü olduğunun ve kişilerin gerçekte yaşamadığını okuyucular tarafından kabulünü rica ederiz" diye yazıyor. 736 sayfalık ve iki ciltlik bu romanda, ana hatları ile olay "özet" ini kurmaya çalışırsak: Mühendis Turgut Özben, çok sevdiği arkadaşı Selim'in intihar ediş sebeplerini araştırıyor diyebiliriz. Selim' i tanıyanları konuşturur, çevrsini araştırır, öğrendiklerini yorumlar ve yazar. Vardığı

sonuç; Selim'in "Tutunamayanlar" dan olduğu için çıkarıcı, basit, kuralcı "Küçük Burjuva" aydınlar ile uyum sağlayamaması yüzünden intihar ettiğidir.

Bu kısa, sade olayın içine binbir malumat, istihza (ironi) kişi ve toplum tenkitleri, düşünce parçaları, özlemler, nefretler, gözlemler doldurmuştur. Riyakarlıklar, düşünceye baskılar, resmi görüşler, eğitimde okul aile zıtlaşması, yalancı tarihin düşüncemizde açtığı yaralar, beylik sözler, orta malı düşünceler, tekerlemeler şiddetle hicvedilmektedir.

Oğuz Atay'ın, her türlü anlatım tarzını (mektup, önsöz, diyalog, iç konuşma, geriye dönüş vs.) denediğı bu romanda öfke ve nefretin de, isyan ve tahammülsüzlüğün de ağır bastığı görölmektedir..."

Ahmet KABAKLI

Türk Edebiyatı, 5. Cilt

OĞUZ ATAY' IN TUTUNAMAYANLAR'I

"...*Tutunamayanlar*" (1971-72), Türk romanı tarihinde anlatım ve biçim bakımından önemli bir yenilik denemesidir, cesur bir atılımdır..."

"...*Tutunamayanlar*" in en önemli biçim özelliği, romanın "atektonik" yapısıdır. Nesir, nazım ve tiyatronun çeşitli türlerinde rastlayabileceğimiz "atektonik" tarz, açık ya da esnek doku olarak da adlandırılan ve sonuca doğru tutarlı ve sıkı bir konu-olay ilerlemesi yerine konu birimlerine özen gösteren bir yapıdır. Bu nedenle ayrıntıların tadına varma alışkanlığını edinmiş, belli bir edebiyat kültürü olan okuyucuya göredir. Konuyu, olay zincirinin sürükleyiciliğiyle eş tutanlar, esnek roman kurgusundan bir şey anlamayacakları gibi bu tür eserleri deli saçması olarak nitelerler.

"...Romanda bir anlatıcı figür vardır, "yayımlayıcı" olarak karşımıza çıkan anlatıcı, Turgut Özben'in bıraktığı notları düzenleyen kişidir. Romanın anlatım biçimi, sona eklenen Turgut Özben'in mektubu dışında genellikle üçüncü tekil kişi anlatım. Anlatım tutumu ise çoğunlukla eleştirici, hicivci, alaycı.

"...Turgut Özben'le Selim'in birlikte kaleme aldıkları bildirilen Turgut Özben' in hayat hikayesinde çocukluk ve öğrencilik yıllarına değin anlatıda başarılı bir okul hicvi ile karşı karşıyayız. Okul binalarındaki zevksizliğin, bakımsızlığın ayrıntılarla sergilenmesiyle başlayan hiciv, öğretim yöntemleri, eğitimde okul-aile karşıtlıklarının eleştirilmesiyle dallanıp budaklanıyor..."

"...*Tutunamayanlar*" in çok başarılı bir başka hicivci epizodu, bürokrasinin işleyişini, devlet dairelerinin çalışma tarzını ele alan 10. altbölüm. Sabah işe başlama, daha doğrusu başlayamama sırasında memurların davranışları, sabah mahmurlukları, çay sohbetleri ve nihayet iş takipçilerine karşı davranışları çok ince bir gözlem yeteneğini ortaya koyan ayrıntılarla eleştirici bir tutum içinde işleniyor..."

"...*"Tutunamayanlar"* ın ana konusu, sınırlı ve tekdüze orta burjuva hayatının sanatçı ruhlu kişiler için nasıl itici olduğudur. Turgut Özben, Selim' in izinde onun intiharı hakkında bilgi toplarken kendi de günden güne dış dünyadan içine, kendi dünyasına kayar, konuşmaları hep kendi kendine, içindedir. Birbirine benzeyen, *"tarih düşülmesi imkansız günler"* olarak nitelediği burjuva hayat düzeninin romanda çok çeşitli ve ayrıntılı tabloları var..."

"...Oğuz Atay, romanında "zaman" konusunda da deneylere girişiyor; soyutlama yeteneğini elde edememiş çoğunluk için zamanın da somut örneklerle anlatılabilirliği üzerinde dururken, bu konuda ilginç çeşitlemeler yapıyor..."

"...*"Tutunamayanlar"*, Türk roman tarihinde "yenilikler" deneyen, bir dizi anlatım deneylerine girişen ve geleneksel-alışılmış olanın dışına çıkma cesaretini çeşitli yönlerde gösteren roman olarak yer alacaktır. Oğuz Atay, roman figürleri Turgut' la Selim arasında geçen bir konuşmada yeni üslup yaratma konusunda ilginç düşünceler ortaya koyar..."

"...Romanda matematikçi üslubun çeşitli belirtileri fantastik deneyler biçiminde karşımıza çıkıyor..."

"...*"Tutunamayanlar"* da denen anlatım tekniklerinin en önemlisi şüphesiz bilinç akımı. Romanda "olay" zinciri olmadığından, anlatım daha çok figürlerin, özellikle Turgut Özben' in içinden geçirdiklerinde, onun ruh dünyasında yoğunlaşıyor. Herhangi bir konuda, düzgün ve tutarlı düşünceler değil, gerçek hayatta olduğu gibi, insanın aklından geçenler, bazen şaşırtıcı atlamalar ve çağrışımlarla oluşan bir akım halinde tespit ediliyor, yaşıtılıyor..."

"...Oğuz Atay'ın uyguladığı bir başka anlatım deneyi, hiç bir noktalamaya yer vermeyen, ard arda dizili konudan konuya atlayan bir tarz. Turgut Özben, arkadaşı Selim' in hayat hikayesini onun hakkında öğrendiklerini, edindiği bilgileri değerlendirerek bir kompozisyon olarak işliyor. Bu kompozisyonda anlatıcılar kah Selim, kah nişanlısı Günseli'dir, bölüm sonunda Günseli Selim imzası, ortak yaşanmış bir hayat dilimini, bunu yaşayan tarafların ağzından anlatma denemesi gösterir. *"Tutunamayanlar"*, hem gerçeklik anlayışının genişliği, hem de üslup ve biçim çeşitliliği

bakımından romantik roman geleneğine yaklaşıyor. Bilindiği gibi romantizm ve yeni romantizm, romanı her çeşit edebî biçime yapısında yer veren "bütüncül" bir edebiyat türü olarak değerlendirmiş, öyle geliştirmiştir. Oğuz Atay da romanına "*Dün, Bugün, Yarın*" başlığıyla Selim' den geriye kalanlar dosyasında numaralanmış 600 mısralık 5 şarkı ile bir "*İthaf ve Mukaddime*" den oluşan nazım bölüm yerleştirmiş. Mısraların, "Süleyman Kargı'nın Açıklamaları" başlığı altında yorumlarına yer verildiği, bu yorumların da yine başka mısralar içerdiğini görüyoruz. Yüz sayfaya yakın bir bölüm oluşturan bu açıklamalar, bir üslup araştırması için çok verimli ilginç bir üslup deneyler dizisi. Bunları izleyen satırlar, anlatıcının sınırlarını, daha doğrusu sınırsızlığını dile getirmesi bakımından önemlidir..."

"...Turgut Özben' in yolculuğu sırasında arabada bulunan bir köylüyle birkaç söz konuştuktan sonra aklından geçenleri aktardıktan sonra Selim' in dosyasında günce tarzı notlara geçiliyor ve bunları "*Türk Tutunamayanları Ansiklopedisi*" için kaleme alınmış kısa yedi hayat hikayesi izliyor. "Turgut Özben' in Mektubu" başlıklı numaralanmamış son bölümde yine bir hayat hikayesi, bir özgeçmiş ekli: Tutunamayanlardan Turgut Özben! Eser boyunca, özellikle Turgut Özben' le bir arada karşımıza çıkan isim: Olric..."

"...Olric adı romanın sonuna kadar gittikçe yoğunlaşan bir sıklıkta tekrarlanıyor. Turgut Özben' in burjuva hayatı olarak nitelediği düzenden uzaklaştığı oranda Olric' e yaklaştığını izliyoruz. Bu Turgut Özben' in değişmesi, kendi içine dönmesi, başka bir dünya keşfetmesidir. Olric' le konuşmasının başında kendine seçtiği bu yeni yolun ereği belirir: Selim' in nasıl ve niçin öldüğü, nasıl yaşadığı sorusunun peşinde ilerlerken asıl ulaşmak istediğinin ne olduğunu Olric' e açıklar..."

"...son altbölümde romanın sonu, evinden uzak, sürekli yolculuk halinde bir Turgut Özben vardır karşımızda. Burjuva düzeninden koptuğu, başka insanlara benzemediği bellidir.

Olric' le ondan iki kişiymiş gibi söz edilirken romanın son satırları Olric' in Turgut Özben' in içindeki benlik, içindeki ses olduğunu ortaya çıkarır..."

Gürsel AYTAÇ

Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler

TUTUNAMAYANLAR

"...bu romanın edebiyat çevrelerinde suskunlukla karşılanması ilginç bir olaydır. Bence bunun ana nedeni, Oğuz Atay' ın o9ldukça değişik bir ilk romanla ortaya çıkmış olmasıydı. Gerek olay örgüsü, gerek getirdiği öz ve gerekse bu özün anlatılışı açısından alışılmışın dışında bir romandır **Tutunamayanlar**. Yazar neyi anlatmak istiyordu bu romanıyla?

Evet, neyi anlatıyor Oğuz Atay? Kendisi, "*İnsanı anlatmayı düşündüm.*" diyor. Genel bir yargı bu. Şöyle ya da böyle her sanatçı aynı şeyi düşünür. Ama her birinin bu genele varışı ayrı ayrıdır. Ya da anlatmayı amaçladığı insanı ele alışı. Bizim için önemli olan sanatçının yola çıktığı özeli belirlemektir. Oğuz Atay'ın yola çıktığı özel, aydındır. Başka bir deyişle aydın denen insanı anlatmaktadır Oğuz Atay. Yalnız anlatılan insanın toplumsal düzendeki yerine yerleştirilmesi gerekmektedir.. Ara sınıf diyorum ben buna.Özetlersek, Oğuz Atay belli bir toplumsal ortamın ürünü olan aydın insanı davranışları, duydukları, inançları ve inançsızlıklarıyla vermeye çalışıyor.

Tutunamayanlar'daki olay şudur: Turgut Özben adlı bir mühendis kaybolmuştur. Bir tren yolculuğunda tanıştığı gazetecinin birine, "*yazılmasında birçok insanın payı olan bir eser*" gönderir. Kısa bir mektupta da, kendisinin kaybolduğunu, dünyaya onun aracılığıyla bu eseri gönderdiğini, eğer yayımlamayı düşünürse, ilgili kimselerle görüşüp onların onayını aldıktan sonra harekete geçmesini istediğini bildirir. "Eser" kayboluşun öncesini anlatmaktadır. Selim Işık adlı biri intihar etmiştir. Arkadaşı Turgut Özben, önceleri içgüdüsel bir tedirginlikle Selim Işık'ın dünyasına girmeye çalışır. Onu, sanki yeniden yaratmak için, el yordamıyla arar. Herkese bir parçasını açtığı hayatını bütünüyle kavramak ister.

Aslında Turgut Özben kendisini aramaktadır. Çünkü Selim'in intiharıyla, tutunduğunu sandığı düzende, tutunmasının olanaksızlığını anlamıştır Turgut Özben.

Bir uyurgezerliği sürdürdüğünü, kendisini alışkanlıkların, koşullanmışlıkların güttüğünü fark etmiştir.

Yalnız, bu farkına varmanın, kişinin, bir gün, bir dış etkiyle doğruları görüvermeye başlaması ya da bilinçlenmesi anlamında yorumlanmaması gerekir. Söz konusu olan, Selim' in verdiği kavganın bir başkasınca benimsenmesi, bu benimsemeye Selimlik' in araştırılması sonucu sahip çıkılmasıdır. Çünkü Turgut, "*Sonu belirsiz bir kavgaya atılıyor Olric.*" derken Selim' in yanışına düşmeyip Olric' i yaratmakta, böylece Selimlik' i Turgutluk' a dönüştürmektedir.

Yalnızlığa itilmiştir Selim. Oysa bir görev yüklenmiştir ona: "*Her an uyanık*" olmalı, "*herkese*" koşmalı, "*her şeye*" yetişmelidir. Ama "*bu görev için*" yetiştirilmemiştir işte. Ayrıca hep kendisinden bir şeyler verdiği insanlar sonunda ondan kaçıyorlardı. Yaşamak istiyordu, "*on yüz bin şeyi birden*" yaşamak istiyordu. "*Hangisine sarılsa başkasına ayıp oluyordu. Kaç parça olabilirdi?*". Hayat bir oyunsa, bu oyunu en iyi biçimde oynamak istiyordu. Oysa, ondan başka gerçek oyuncu yoktu orada. "*Sahte olmaktansa yaşamamak*" daha iyiydi.

Belki de Turgut bunun farkına varmıştır. Olric' i yaratırken. Çünkü Olric hesaplaşmanın başladığı genenelev bölümünde ortaya çıkar. İşte aranıp bulunmayanlardır o. Anlatılmayanın anlatıldığıdır. Turgut' un içindeki, yine bir başka Turgut' tur. Ola ki Selim yoktur, yaşamamıştır. Ya da Selim, Olric' in öncesidir. Turgut' un içindeki ama Turgut' u rahatsız eden, tedirgin kılan bir Selim, Turgut'un öteki yüzü yani.

Burada başka bir sorun var üstünde durulması gereken. Selim, Turgut ya da Ahmet, Mehmet, adı önemli değil, hangi toplumsal üründür? Selim'im sonunu belirleyen nedir? Selimlik denen insani öz nasıl oluşmuştur? İşte, toplumsala geçilmesini zorunlu kılan budur. Ya da bir yorum getirebilmek için gereken bakış açısı.

Anlatılan insan aydınsa, aydının oluşumunu, kişiliğini oluşturan etkenleri bilmek zorundayızdır. İnsani öz dediğimiz şey, somut bir ortamda yetişir, biçimlenir. Sözgelimi aşk dediğimiz duygu, bütün insanlarca paylaşılan bir duygudur. Ama bu ortaklık, toplumun çeşitli katlarında çeşitli biçimlerde görülür. Yani, ele alınan insanın

toplumdaki yerine bağılı olarak değişik bir görünümde çıkacaktır bu duygu. Elbette toplumsalın koşullandığı bu biçim, bu değişik görünüm sorunu küçültmez, kısıtlamaz. Özeller yalnızca. Genel ise özellerin toplamıdır. İnsani öz dediğimiz şeye bu özel aracılığıyla varırız.

Tutunamayanlar' a böylesi bir bakış açısıyla yaklaştığımızda, yukarıdaki soruların yanıtlarıyla karşılaşırız. Selim' in sonunu belirleyen içinden çıktığı toplumsal düzendir.

Yani bu düzende aldığı eğitim, bu düzenin yargıları , bu düzenin kurumları, bürokrasi sözcelimi... Ya da sevgilerinin, tutkularının yorumlanması. Belki de Selim'in tutunamayanlığı seçmesinin nedeni budur. Çatışma bu noktada başlamıştır. İnsanlığının bilincine varması ya da insanlığını ortak bir payda altında toplamaya çalışmasıdır onu kavgaya götüren. İşte buradan genel olana geçebilirsiniz artık.

Aslında o, evrensel olanla ulusal olanın bileşkesidir. Onun aldığı eğitim içinde yaşadığı düşünsel ortam, kişiliğini oluşturan kültür, günümüz Türkiye'si'nde yaşayan her aydının dünyasını belirleyen toplumsal özdür. Selim Işık, *"Kendini çözemeyen kişi, kendi dışında hiç bir sorunu çözemez."* derken, belki de genel bir doğruyu dile getirmektedir. Bu bir kendini aşma olamaz mı? Turgut da anlar bunu, *"İçimdeki düzenle ilgiliydi huzursuzluğum. Dışındaki düzenle ilgisi yok."* der, ama bu iç huzursuzluğunun dıştan geldiğini de bilir: *"Beni bıraktın bu makinanın çarkları arasında. Ben de dişlilere ceketimi kaptırdım. Eteğimin ucundan bağlandım bu düzene."*

Ve düzeni eleştirir. Bir kızgınlığın sonucudur bu eleştiri. Bu nedenle alaycı bir yergiye dönüşür. Küçük burjuva alışkanlıkları, birörneklik, tekdüzelik vb. didik didik edilir. Yalnız bu eleştirinin, aynı düzenin bir parçası olan. parçalıktan kurtulamayan aydın tarafından belirtilmelidir. Yani Selimce ya da Turgutça, onların gözüyle. Yoksa yanlış bilerek yaşamak başka türlü nasıl açıklanabilir? Bu da bir çelişkidir aslında. Örnekse Turgut "On" uncu bölümde bürokrasiyi amansızca eleştirir. Ama iyi bir iş takipçisidir sonuçta. Oyunu kurallarıyla oynar, yanlış olduğunu bile bile, çünkü hayat zorlar onu. İşi, çevresi, karısı, çocukları zorlar. Ne diyordu Selim: *"Yalnız istemesini biliyoruz. Ne istiyorsunuz benden?"*

Yaşananla yaşamak istenenin çatışması Selim'i ölüme götürmüştür. En yakınında olanlardan bile farklı oluşu, aynı evde annesiyle *"iki yabancı olarak"* yaşadığını fark etmesi *"sonunda anlamsız biri"* olup çıkması, yaşarken zaten öldürmüştür onu.

Turgut ise, önce de belirttiğim gibi, daha akılcıca davranıp, Selim' in parçalarını, başkalarına dağıttıklarını toplar, sonra kaybolur. Olric' le birlikte. Nereye, niçin? Kaçış mıdır bu?

Yoksa yeni bir hayata geçiş mi?

Yanıtı yok bu sorunun. Gereksiz bir soru aslında. Çünkü Oğuz Atay' ın amacı, bu tür sorulara yanıt aramak değil, onun temeldeki sorusu ya da daha doğru bir deyişle ortaya koyduğu sorun şu: Aydın dediğimiz insanın gerçekliği, çağdaş Türk aydınının birey olarak dünyası, çelişkileri, acıları, eksiklikleri...Sonuçta ise vurguladığı bir doğru var ortada: Gerçekte herkes biraz **Tutunamayan'** dır.

Tutunamayanlar' da belli insan tipleri çizmek yerine, insan denilen varlığın derinlemesine araştırılmasına girişildiği söylenebilir. Bir genellemeye gitmek gerekirse her sanat eseri bir araştırmadır. Ama her araştırmacının kuşkusuz kendine özgü bir yöntemi vardır. Söz konusu olan bir gerçekliğin anlatılmasıyla, ele aldığımız insanın belli bir yanıyla tiplendirerek de verebilirsiniz. Ortaya koymak istediğiniz gerçekliğe bağlıdır bu. Oysa Atay, Selim' in kişiliğinin oluşumunu anlatırken, bu oluşumu genelliyor. Oluşumun bütün ayrıntılarını vermeyi amaçlıyor. Tek bir kalın çizgi değil, birçok ince çizgi çekiyor. Esat, Süleyman Kargı, Metin, Burhan, Günseli...bu bütünün bir parçasıdır. Turgut ise bütünün kendisi.

Tek bir olayı da anlatmıyor Oğuz Atay. Ele aldığı insanı verebilecek bir yığın küçük olayı birleştirmeyi yeğliyor. Onun anlatmak istediği *"insan olayı"* dır çünkü. Bu nedenle amaçladığı gerçekliği verebilmek için ona uygun bütün anlatım olanaklarını deniyor. Şiirden, tiyatrodan yararlanıyor, anlatım sürekli değişiyor. Üçüncü şahıstan birinci şahısa geçiyor, iç monoloğa dönüşüyor, diyalog oluyor, tekerlemelere, tekrarlara yaslanıyor. Hepsinde başarılı oluyor mu Oğuz Atay?

Oğuz Atay, anlatıcı olarak belli bir düzeyin altına düşmüyor. Belli ki Batı romanını iyi tanıyor. Dili kullanması ise yanlışsız. **Tutunamayanlar** anlatım açısından ilk olmanın surlarını taşıyor.

Atilla ÖZKIRIMLI

Romanların Dünyasında

“...Atay'ın kişilerinin bugün bize en yakın gelen özelliklerinden biri, hayat karşısında beceriksiz, "hayatın acemisi" olmaları. Tutunamayanlar'da Selim Işık, Tehlikeli Oyunlar'da Hikmet Benol, düşünmekten yaşamaya fırsat bulamamış, "hayat bilgisi"nden yoksun, bu yüzden de zihinlerindeki doğrularla birlikte evde kalmış, çocuk kalmış kişilerdir. Her şey çok önceden belirlenmiş gibidir: "Kitap kurdu, boş hayaller kumkuması, hayatın cılız gölgesi" Selim çocukken ne futbol takımına girebilmiş, ne sınıf mümessili olabilmiş, ne korkularını yenip çocukluk aşkının peşinden dut ağacına çıkabilmiş, ne de büyüdükten sonra, kötü yaşarım korkusuyla hayata dahil olabilmiştir. Hikmet'in içindeki çocuk da, "yaşamadığı için büyümemiş"tir. O da Selim gibi düşünmenin kurbanı gibidir: Erkeklerin pijama ve terlikle dolaştığı, duvarlarına takvim asılan evleri gülünç bulduğu için kendine bir hayat kuramamış, sahte olurum ya da kötü yaşarım korkusuyla hiç yaşamamış, bir kere böyle düşündüğü için başka türlü düşünememiş, sırf öyle söylediği için bütün hayatını "kelimeler uğruna" harcamıştır. İçlerinden bir tek "eyyamgüder" Turgut Özben beceriklidir: Duraklara en kısa yollardan çıkabilir, dolmuşa herkesten önce binebilir; erken yaşta, öğretmenin gözüne girebilmenin bağırarak şiir okumaktan geçtiğini keşfeder; ama o da bu becerisini, "hayat pasosu"nu Selim'i anlamaya çalıştıkça kaybedecek, bir "deliler treni"nde bir istasyondan diğerine dolaşmayı seçecektir. O halde bir kader birliğinden söz edilebilir: Bilinç insan hayatın dışına itecek; beceriksiz, tutuk, acemi ve işlevsiz kılacaktır...”

Nurdan GÜRBİLEK-1990

(Defter Dergisi-Temmuz/Kasım)

“...Pirandello, Altı Kişi Yazarını Arıyor diye bir oyun yazmıştı. Gerçekliğin kaypaklığını, göreceliğin sergileyen bu oyun bana Oğuz Atay'ın benzer bir sorunu ele alırken okurunu arayan bir yazar olarak tanımlanabileceğini düşündürdü. "Ben buradayım, sayın okurum, sen nerdesin?" derken; belki bir yandan okurun ilgisizliği karşısındaki kırgınlığını dile getiriyordu. Ama bir yandan da okurun kitaplarındaki düşünsel yaratıcılığa katılımı için bir çağrıda bulunuyordu. Oğuz Atay'ı okumak bilinç ve duyarlılığın yaşamayı anlamlı kılan bir bireşime, bir çeşit yaratıcılığa yönelteceğine ben bu yüzden inanıyorum. Onun bu kitapları yazmakla dizginleyemediği yaşama coşkusunu okurlarıyla büyük bir içtenlik ve cömertlikle paylaşmak istediğine inandığım gibi...”

Cevat ÇAPAN-1984

(Tutunamayanlar-İletişim Yay.)

“...Yazdığı şeyler kurulu düzenin iteceği şeyler değildi, baş tacı edeceği şeyler de değildi. Toplumsal ya da sınıfsal özeleştirmeden daha acımasız ama daha yapıcı olur genellikle. Öte yandan, özeleştiriyle güçlenir, gelişir eleştiri. Her eleştiride biraz özeleştiri, her özeleştirmede birazcık eleştiri vardır. Onun yazısı eleştiriden çok özeleştiriydi. Ancak, aydın insanın toplumsal, sınıfsal, kişisel düzeydeki zorluklarını ben süzgecinden geçirerek görmek ve göstermek hiç de ters bir anlam taşııyordu...”

Afşar TİMUÇİN

(Milliyet Sanat Dergisi)

“...Tanıdığımız Oğuz Atay ciddi ve disiplinli bir düşünce adamı, sanat olaylarının meraklı, ama iddiasız bir takipçisiydi. Kitaplarını okuyana kadar onun yaratıcı kişiliğinin farkına varamadığımı itiraf etmeliyim. Bu bakımdan kitaplarının üstümdeki etkisi şaşırtıcı ve çarpıcı oldu. Karmaşık ama çok sağlam kuruluşlu roman mimarisi, dil ustalığı , zeka ve duyarlılığın incelikle dengelediği bir ifade gücü, geniş bir kültür, bu kitaplara olağanüstü özellikler kazandırmaktaydı...”

Halit REFIĞ

(Milliyet 28 ocak 1984)

“...Atay' da Modernizmin aydına düşen soruları ve sorgulamalarında dün- bugün - yarın bir bütün olarak yerini alacaktır. "Yaşamsal bir ilke " olan dürüst bir aydın olma perspektifi ile. Batılılaşmanın resmi tarihi Tanzimat'tan bu yana bu soruları sormayı yaşamsal bir duruş sorunu noktasında gören küçük burjuva duyarlıklı aydının sorduğu sorular Atay'ı da kuşatmıştır kuşkusuz...

...Atay'daki Türkiye tahlili burjuva düzeninin kurallarına, değer yargılarına ayak uyduramamanın beraberindeki yalnız insanların ironileri çerçevesinde oluşturulmuştur. Modernist romanın genel sorgulama hattı olan varoluş sıkıntısı, simgeler ve bilinçaltının derinliklerinde yansıtılmıştır...

Erinç BÜYÜKAŞIK

(Bir Arayışın Peşinde yazısından)

YAŞAMI ve KİŞİLİĞİ

Oğuz Atay, 12 Ekim 1934 yılında İnebolu'da dünyaya geldi. Annesi Muazzez Atay öğretmen, babası Cumhuriyet Halk Partisi Kars Milletvekili Cemil Atay'dır. 1951 yılında Ankara Maarif Koleji'ni daha sonra İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi bölümünü bitiren yazar, 1960 yılında İDMMAC (İstanbul Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi)'nde asistan olarak görev aldı. Akademisyen olarak doçentlik kadrosuna kadar yükselen yazar, ölümünden iki yıl önce 1975 yılında hastalığı nedeniyle bu görevinden ayrılmak zorunda kaldı. Bu süre içinde birçok bilimsel araştırma yapan Oğuz Atay, Topoğrafya adlı bir ders kitabı da yazmıştır.

Beyin tümörü hastalığına yakalanarak tedavi için İngiltere'ye giden yazar, bu hastalığından kurtulamayarak 13 Aralık 1977 yılında İstanbul'da dünyaya gözlerini yummuştur.

Oğuz Atay, kişiliğindeki duygu yönünü annesinden, akıl yönünü babasından aldığını şu şekilde belirtmiştir: "Hürriyet mefhumumu ve bütün saf davranışlarımı bildiğim halde aklımı senden aldım. Bazı duygularımı da, sen kızacaksın ama, annemden tevarüs ettim."

Yazarın kişiliğinin en belirgin yönü olan içtenliğini, sıcaklığını, dürüstlüğünü babasından aldığını "Babama Mektup" adlı öyküsünde şöyle belirtmiştir: "Ben bu asık suratlı aydınlara hiç benzemiyorum babacığım; onlara karşıyım ve senin içtenliğinden yanayım. Bazı kitaplar yüzünden kafam biraz karışmışsa da bugün bile senin içtenliğini taşıdığımı ümit ediyorum."

Kişilikli bir insan, sorumluluklarını bilen bir entellektüel olan Oğuz Atay, yaşamı boyunca anlaşılmamış veya hep yanlış anlaşılmış, yalnız kalmış ve yabancılaşmış bir birey-aydın olarak "Günlük" adlı eserinde yaşamını ve çevresindeki insanları şu şekilde özlü bir biçimde anlatmıştır. "Selim gibi günlük tutmaya başlayalım. Sonumuz hayırlı değil herhalde onun gibi. Kimse dinlemiyorsa beni -ya da istediğim gibi dinlemiyorsa- günlük tutmaktan başka çarem kalmıyor. Canım insanlar! Sonunda bana bunu yaptırdınız." Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı gibi herşeye rağmen insanlardan ve insanlıktan ümidi kesmeyen yazar sistemini zaman zaman daha kırgın bir

biçimde dile getirir: “Yaşarken unutulup gitmek, bu yüzden bu ülkede herkese kafa tutuyorum.”

Oğuz Atay'ın yaşamının belirleyici bir yönü olan burjuva ahlâkına, burjuva düzenine, içtenlikten yoksun insan ilişkilerine başkaldırısı onu yaşadığı toplumdan soyutlamış, yalnızlaştırmıştır. İçtenliğin yerini çıkar ilişkilerinin alması, doyurucu sohbetlerin yerini televizyon izlemenin alması insanların doğadan, doğallıktan ve erdemlerden uzaklaşması yazarın bunalımının temellerini oluşturur ve şöyle der: “Genellikle belirsiz bir isyan halindeyim... Ben senin gibi köyde değil şehirde, apartmanda büyüdüğüm için, çocukluğumu bir bakıma yaşayamadığım için, bu konuda biraz gecikmiş de olsam yalnız bırakıldığımı hissettiğim zaman kendi çapımda mesele çıkarıyorum, herkesin burnundan getirdiğimi sanıyorum... Demek ki senin köylü tabiatın bana miras kalmış babacığım. Medeniyeti sevmiyorum. Bugünlere yetişebilseydin, sen de benim gibi televizyondan nefret ederdin sanıyorum.”

Edward Said'in dediği gibi: “Yanlış bir hayat doğru yaşanmaz”. Oğuz Atay'ın trajedilerle dolu yaşamı yine trajik bir biçimde son bulur; yakalandığı amansız hastalıktan kurtulamayacağını, yaşadığı sürenin son iki üç ay olduğunu bilir. Yine de okumaktan, yazmaktan vazgeçemez. Özellikle Günlük adlı eserin sonlarında yer alan şu sözleri ne kadar da acıdır: “Geç başladık erken bırakacağız... Bizi kimse anlamadı, biz de kimseyi anlamıyoruz. Geleceğin olmayışı yaşanan zamanı da boşlaştırıyor, anlamsız kılıyor. Ama olsun daha dayanacak gücümüz var. Yaşamaya ve yazmaya devam edelim bakalım”.

Ölmeden yazdığı son öykü olan “Demiryolu Hikayecileri - Bir Rüya” adlı hikayesinin son cümlesi Oğuz Atay'ın yalnızlığını, soyutlanmışlığını ve yabancılaşmasını en trajik, en açık ve en etkili bir biçimde belirtir: “Ben buradayım sevgili okuyucum, sen neredesin acaba?”

SANATI

Oğuz Atay tüm eserlerinde yalnız bunalımlı toplumla, aile ile yaşanan burjuva düzeni ile uyuşamayan bireyleri ele alır. Tüm bireyler bir şekilde toplum dışına itilmiş veya kendi istekleri ile toplumdan soyutlanmış kişilerdir. Bu kişiler kitap okuyan, yaşamı sorgulayan, hayatın anlamını veya anlamsızlığını arayan bireylerdir. Bu bireylerin, diğer ortak bir özelliği intihar eden veya intihara eğilimli, yaşama ilgilerini bir ölçüde - isteyerek, istemeyerek - kesmiş bunalımlı kişilerdir. Hayatı bir oyun olarak algılayan, toplumla ve kendisiyle alay eden yaşamlarını “sözcüklerin esâretine” bırakmış; iyi niyetli içtenliği, dürüstlüğü ilke edinmiş kişilerdir.

Oğuz Atay, yapıtlarında kahramanların fiziksel yapısından çok psikolojik yapılarına önem vermiş, psikolojik yapılarını ön plana çıkarmış bir yazardır. Modern romanın anlatım biçimlerini, bilinç akışı, post-modern öyküleme tarzını eserlerinde ustalıkla kullanmıştır.

Eserlerinde kahramanlar, alışılmış kahraman tarzından uzak "pijamalı, terlikli" sıradan diyebileceğimiz kişilerdir. Onları farklı kılan, iç dünyalarıdır. Oğuz Atay'ın eserlerinde çok geniş bir bilgi ve kültür birikimi, dil zenginliği görülür. Bir mühendis olması dolayısıyla da eserlerinde bir kurgu düzeni görülür.

Oğuz Atay'ın eserlerinde göze çarpan diğer önemli bir özellik ise "ironi"dır. Hem toplumla hem kendisiyle alay eden kahramanlar ironik anlatımla sevimli bir hale gelirler. Onlar adına üzüldür, acırız. Oğuz Atay bunu bize yaptırarak aslında okur ile de alay eder. Ama bu alay küçümseme olarak değil kendimizi sorgulamaya götüren bir özelliktir.

Batı dünyasını ve batı edebiyatını çok iyi tanıyan Oğuz Atay, batılı roman yazma tekniklerini Türk romanında uygulamış öncü bir yazardır. Fakat “Bir Bilim Adamının Romanı” adlı eseri, diğer eserlerinden ayrı bir bakış açısına sahiptir. Bu kitap, edebî ve roman anlamıyla Oğuz Atay'ın diğer eserlerindeki çizgileri pek yansıtmaz.

ESERLERİ

1 - TUTUNAMAYANLAR

Oğuz Atay'ın ilk eseri “Tutunamayanlar” adlı romanıdır. Bu roman, “TRT Roman Ödülü”nü kazanmıştır (1970). Tutunamayanlar yayımlandığı dönem beklediği ilgiyi görememiştir. Köy Edebiyatı ve Toplumsal Gerçekçilik akımların edebiyat ve diğer sanat kollarındaki egemenliğinin dorukta olduğu bir dönemde yayımlanan bu roman, dönemin sanat ve edebiyat görüşlerine ters düştüğü, hacim açısından büyüklüğü, romandaki konunun ve anlatım tekniğinin o çağdaki aydınların bilmediği veya uzak olduğu, dolayısıyla okurun da ilgisini çekemeyeceği düşüncesinden kaynaklanan ticarî kaygılarla eser beklenen ilgiyi görememiştir. Oğuz Atay, iki yıl boyunca bu romanı yayımlayacak bir yayınevi bulamamıştır.

Oğuz Atay'ın arkadaşı Cevat Çapan o dönemi şöyle anlatır: “Adı bilinmeyen birisi böyle bir roman yazmış ve romanın yayınevlerince bir kere yayımlanması büyük mâliyet gerektiren bir şey. Çok masraflı bir kitap, yazarının adı bilinmiyor. Bu yüzden büyük yankı uyandırmadı”. Kitap 1972 yılında Sinan Yayinevi tarafından yayımlanmıştır.

Birçok eserin değerini en nesnel bir biçimde belirleyen şey “zaman” olduğu için 1980 sonrası Türk Edebiyatı'nda bir “Tutunamayanlar Fırtınası” kopmuş, kitabın yaklaşık on kez yeni basımı yapılmıştır.

En genel anlamı ile Tutunamayanlar adlı romanın iç içe geçmiş üç konusu vardır.

1. Tutunamayanlar adlı romanın öyküsü
2. Turgut'un öyküsü
3. Selim'in öyküsü

Oğuz Atay'ın fakülteden arkadaşı olan Selim'in intiharı yazarı çok etkiler ve bu gerçek hayattan alınan öykü Tutunamayanlar'ın özünü oluşturur. Bu öyküyü Oğuz Atay şöyle anlatır: “Selim Işık yakın arkadaşım. Ölümü beni çok etkiledi”.

2- TEHLİKELİ OYUNLAR

Oğuz Atay'ın ikinci eseri “Tehlikeli Oyunlar” adlı romandır. Bu roman 1973 yılında Sinan Yayinevi tarafından yayımlanmıştır. Burjuva düzene ve burjuva yaşam biçimine ayak uyduramayan Hikmet Benol, bir gecekondu mahallesine taşınır ve orada yaşamaya başlar. Emekli Albay Hüsamettin Tombay ile tanışır ve oyunlar oynamaya başlarlar.

Tehlikeli Oyunlar'da Hikmet Benol gecekonduya yerleşerek eski alışkanlıklarını, eski dostlarını, eski yaşam biçimini terk eder; gecekondu yaşamını benimseyip, gecekondu komşularını dost edinir. Bu anlamda Emekli Albay Hüsamettin Tombay da romanda önemli bir yer tutar.

Tehlikeli Oyunlar adlı romanı oluşturan birçok yazın türü vardır. “Alaturka şarkılar, ilkokul manzûmeleri, duygusal aşk romanı parodileri; Tehlikeli Oyunlar'ın dokusu içindeki anlatım biçimlerinden bir kaçıdır”,

3- KORKUYU BEKLERKEN

Oğuz Atay'ın öykülerini topladığı kitaptır. Bu eser 1973 yılında Sinan Yayinevi tarafından yayımlanmıştır. Toplam 8 öyküden oluşan bu kitaptaki öyküler sırasıyla şunlardır:

- a) Beyaz Mantolu Adam
- b) Unutulan
- c) Korkuyu Beklerken
- ç) Bir Mektup
- d) Ne Evet Ne Hayır
- e) Tahta At
- f) Babama Mektup
- g) Demiryolu Hikayecileri - Bir Rüya

Oğuz Atay romandaki başarısını hikayecilikte de göstermiştir. Türk Hikayesi bir anlamda bu öykülerle çağdaş Batı öykücülüğünü yakalamıştır. Romanlardaki anlatım tekniği yalnız, yabancılaşmış bireyler öykülerinin de temelini oluşturur. Sekiz tane öykü ile Oğuz Atay, Türk Hikayeciliği'nde bir dönüm noktasıdır, romanda olduğu gibi. Selim İleri şu tespiti yapar Oğuz Atay hikayeciliği için: "... Yazarlığının doruklarından biri... Çağımıza yaraşır bir ustalık, bir gerçekçilik katıyor..."

4- BİR BİLİM ADAMININ ROMANI

Oğuz Atay, üçüncü romanı ve dördüncü eseri olan Bir Bilim Adamının Romanı'nda, İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi'nde Profesör ve kendi hocası olan Mustafa İnan'ın hayatını biyografik roman tarzı ile anlatır. Anadolu bir gencin dünya çapında ünlü bir bilim adamı olması, romanın konusunu oluşturur. Bu eser 1975 yılında Sinan Yayınevi tarafından yayımlanır.

Bir Bilim Adamının Romanı adlı yapıtta, Oğuz Atay'ın alıştığımız tarzı yoktur. Zaten kitap Tübitak'ın açtığı bir yarışma için - birazcık da vefa borcu olarak - yazılmıştır. Fakat biyografik roman türündeki en yetkin eserlerden biridir. Bu eserde yazar, akademik çevreyi çok yalın bir biçimde anlatmıştır.

5- OYUNLARLA YAŞAYANLAR

Oğuz Atay'ın beşinci eseri, "Oyunlarla Yaşayanlar" adlı tiyatro yapıtıdır. Roman, hikaye türlerinde eserler veren yazar tiyatro oyunu da yazmıştır. İroni ile yoğrulmuş, doğal konuşma diliyle yazılmış, usta işi kurgusu ile bir başyapıt olan bu oyun; diğer kitaplar gibi döneminde yeteri kadar ilgi görmemiş, Oğuz Atay'ın çabalarıyla sahnelenmeye çalışılmışsa da gerek aydınlar gerek izleyiciler beklenen ilgiyi göstermemiştir. "Bu oyun sergilendiği zaman Oğuz Atay'ın hayranları ve arkadaşları, onu hem yazarken tanımış olanlar, hem okur olarak Oğuz Atay'ı sevenler, bu oyuna gitmek istemediler. Gidenler de çok hayâl kırıklığına uğrayarak çıktılar oyundan." diyor o dönemi yaşayan Cevat Çapan.

İçinden gelen sese uyarak erken emekli olan tarihçi Coşkun Ermiş'in, emekli olduktan sonra oyunlar yazarak tutunmaya çalışmasının İronik bir dilde anlatıldığı bu trajik oyunda, Oğuz Atay'ın ustalığı ve kendine özgü tarzı en belirgin unsurlardır.

6- GÜNLÜK

Oğuz Atay'ın altıncı eseri “Günlük”dür. 25 Nisan 1970 ile 23 Ocak 1977 yılları arasında Oğuz Atay'ın yaşamı, kendi kaleminden aktarılmıştır. Bu kitap yazarın eserlerinin kurgusu, sosyal, siyasal, sanatsal görüşlerinin kendi ağzından aktarıldığı - otobiyografik - bir eserdir. Kitap 1983 yılında bulunarak, İletişim Yayınevi tarafından yayımlanmıştır.

7- EYLEMBİLİM

Oğuz Atay'ın yedinci eseri; “Eylembilim” adlı romandır. Tüm parçaları bulunamadan “Günlük” ile birlikte - bulunan parçaları - basılmıştır. Diğer parçaları da bulunarak 1998 yılında İletişim Yayınevi tarafından tek kitap olarak basılmıştır. Bu eseri için Oğuz Atay şunları demiştir: “... “Bir Bilim Adamının Romanı” adlı eserdeki Mustafa İnan'ı, bütün yoğunluğu ile ele alıp düşüneceğim. Doğu - Batı sorunsalına yakınlaştırmacı bir işlev gördüreceğim”.

İNCELEME

ROMANIN ÖZETİ

BİRİNCİ BÖLÜM

1.Kısım (s.25-32): Roman yazarın ağzından, Selim' in kendi isteğiyle bu dünyadan ayrıldığını belirten bir mektubun, Turgut' un üzerindeki etkiyi anlatmasıyla başlıyor. Mektubun vermiş olduğu rahatsızlıktan hareket ederek "Küçük Burjuva" nimetlerinin de vermiş olduğu rahatsızlığa bir geçiş vardır. Mektuptan duyduğu rahatsızlığı, "Bu mektup neden geldi beni mi?" diye, kendi kendine mırıldanmasından anlıyoruz (s.25). Turgut, Selim' in sebepsiz intiharının vermiş olduğu huzursuzluğu tüm çevresine yansıtır ancak bu yansıtma kendi içinden önce kendi içine döner. Yani sadece kendi düşünceleri etrafında dolanır durur. Etrafında, hatta kendi evinde bile, bir anlamsızlık vardır. bu ruh hali içinde, yapması gerektiği işi dahi unutmuştur: Selim' in mektubunu okumak.

Turgut, Selim' in en iyi arkadaşı olduğu halde, intiharını bir sabah, gazeteden öğrenir. Bu nedenle Selim' in intiharı, onun için bir "olay" dır.

Turgut, hayal dünyasında gezinir, üniversite yıllarını hatırlar ancak bu hayal dünyasında gezinirken, Selim' in sesini duyar gibi olur hep. Aynı zamanda burada bir hesaplaşmanın da olduğunu anlarız çünkü Turgut' un kendince planları vardır; araba ve ev almak üzeredir, direksiyon kursuna başlayacaktır. Ancak Selim' in intiharı. Turgut' un işlerine burnunu sokması demektir (s.30).

Turgut' un hesaplaşması, bir anda Selim' in hesaplaşmasına döner ve Selim, Turgut' un ağzından Turgut' un Nermin' le evlenmesini hatta evlerindeki eşyaları bile eleştirir. ancak bunlar, selim' in gerçek düşünceleri değildir çünkü Turgut, Selim' in bu tür düşüncelere sahip olup olmadığını bilmiyordur bile. Bunlar, Turgut' un kendi "ses çıkaramadığı" düşünceleridir.

Turgut, Selim' in farklı bir hayatı olsaydı belki şu an yaşıyor olurdu diye düşünür ve mektubu on kere okumuştur. Ancak mektuptan bir sonuca varanadığını belirtir, kafası iyice karışmıştır ve "Benim işim değil" diye mırıldanır.

İlk defa burada Olric' ten bahsedilir: " Henüz Olric yoktu".

2. Kısım (s.32-36): Burada Turgut' un gördüğü ilginç bir rüya vardır: Turgut, Nermin' le evlenmek üzeredir ve birden kendini bir düğün yerine, bir cenazede bulur. Selim' in cenazesi olduğunu düşünür ancak mezar taşında kendi adı yazmaktadır. bu yazıyı okur okumaz irkilir, birden yanında Selim belirir. Selim' e kimin öldüğünü sorar, Selim'e göre ikisi de ölmüştür. ancak Turgut bunu kabullenemese de ölümler ve ölümlerin yaşantısıyla ilgili sorular sorar. Tam bu esnada gördüğü rüyadan uyanmıştır Turgut. Yaşadığına dair duyduğu seslerle, gördüğü rüyanın korkusunu biraz olsun üstünden atar.

Olric' ten bahis, burada da söz konusudur ancak onun henüz ortaya çıkmadığı yönündedir.

3. Kısım (36-43): Turgut ve Nermin' in direksiyon kurusundan kesitler vardır ancak bu bölümün asıl anlatmak istediği, Selim ile Turgut2 un nasıl tanıştığıdır. Üniversitede, Selim ile Kenan "sıkılma oyunu" oynarlarken, yanlarına Turgut gelir ve birlikte oynamaya başlarlar. Böylece, arkadaşlıkları başlamış olur.

4. Kısım (43-50): Burada, Turgut'un oturduğu evin, ironik bir tarzda, yeri tarif edilir. Ancak bu evin yerini Turgut' un arkadaşlarının karıları elleriyle koymuş gibi bulurken, Selim ilk gün bu evi bulmakta bayağı zorlanır. Ayrıca ev, sanki bir ülkenin, bölgenin ya da şehrin coğrafi özellikleri anlatılır gibi tasvir edilmiştir yazar tarafından. Turgut ise oturduğu binayı bir "inşaat mühendisi" gözüyle irdeler. Ona göre birtakım aksaklıklar vardır ama bunlar sebepsizdir.

Yazarın burada irdelediği konulardan biri de, Turgut' un arkadaşlarıyla Nermin' in ilişkisidir. Nermin, Selim'i de Turgut'un diğer arkadaşları gibi sıradan görür.

Turgut' un anlamlandıramadığı bir başka olgu ise insan-eşya arasındaki münasebettir. Turgut, kendi evinin eşyalarını hatta eşyalarının sebeplerini bile düşünür. Turgut'u rahatsız eden bir huzursuzluk da vardır ancak bunun ne olduğunu kendisi de tam olarak bilemezken, bu huzursuzluğun kendisini rahatsız edeceğini önceden tahmin eder. Bu anlamsızlık ve huzursuzluk içinde savrulurken, Nermin' e Ankara' ya gideceğini haber verir.

5. Kısım (50-82): Turgut kendi biyografisini yazmaya karar vererek, hemen kağıt kaleme sarılır. Ancak biyografinin yazılmasında Selim de Turgut' a yardım etmektedir. Bu somut bir yardım olarak düşünülmemelidir çünkü Turgut, Selim ile düşüncelerinde konuşmakta hatta sorulara bile cevap vermektedir. Aslında bunlar Turgut' un düşünceleri, Turgut' un sorularıdır; Selim' in ağzından konuşur.

Turgut' un biyografi yazarken kullandığı üslup da yazarın üslubu gibi hiciv dolu ve traji-komiktir. Bu biyografide anne ve babasının tasvirinden, babasının amme hukuku hocasına; Türkiye'deki milli eğitimin aksayan yönlerinden kendi çocukluk dönemine kadar her şeyi ele almaya çalışmış, bu nedenle konunun alanı oldukça genişlemiştir.

Bu biyografiyi Selim yazdırmıştır ancak biyografi, Turgut' a değil Selim' e yönelir.

Biyografide dikkati çeken noktalardan birisi, Turgut' un kendi düşüncelerinin ürünü olan "Hayatın Koordinatları" adlı ve bir matematikçi zihnin ürünü, Turgut' a göre dokuz bilinmeyenli bir denklem vardır:

"Hayatın Koordinatları deyiminden kısaca şunu anlıyoruz: bir insanın, belirli bir zamanda, belirli bir yerde ve belirli şartlar altında ne yapmış olduğunu bilirse bu bilinenlerle, yani hareket ve zaman boyutlarının önceden tesbitiyle, bu verilere dayanarak yazılan ve sabit katsayıları , o insanın tayin edilmiş özellikleriyle belirlenen denklemlerin, zaman değişkenine göre çizilen eğrileri, bize o insanın ilerde ne gibi şartlar altında ne yapacağını gösterir. Şimdiye kadar yaptığım incelemeler, dokuz bilinmeyenli, yani dokuz eksenli bir sistemde bir insanın bütün hayatının denkleminin yazılabileceği ve buna istinâden de, hayatın koordinatları metoduyla varlığının ifade edilebileceği merkezindedir. Böylece, insan hayatına ait bütün meselelerin önceden, yani yaşanmadan, çözülebilmesi imkân dahiline giriyor."

Denklem üzerine Selim ile Turgut' un tartışması, aslında Turgut' un kendisiyle olan tartışmasıdır. Turgut, "Selim olsaydı böyle söylerdi" fikrinden yola çıkmış olabileceğinden, diyaloglar bir tartışma şeklindedir. Son olarak Turgut, Selim ile adeta bir mütareke imzalayarak, bu biyografi-makalenin adını "Ne Yapmalı?" koyar.

6. Kısım (s.82-102): Bu kısımda Turgut' un gördüğü bir kabus anlatılır. Turgut bu kabusuna "Abdülhamit Rüyası" adını vermiştir.

Abdülhamit ile Turgut, rüyasında karşı karşıyadır ancak Abdülhamit' in otoriter havasının verdiği korkuyu "Ben Cumhuriyet çocuğuyum! Ben Cumhuriyet çocuğuyum!" sözleriyle yenmeye çalışır. Ancak rüyasında sadece kendisi Abdülhamit' le karşı karşıya değildir, M.Kemal de vardır. Turgut M.Kemal' i yenik bir durumda bulur.

Selim, Turgut' un aklından bir türlü çıkmamaktadır. Turgut pazar günü "geleneksel" aile kahvaltısını yapmadan, Selim' in annesi Münevver Hanım' ı ziyarete gider. Ancak ziyaret esnasında, Selim' in daha önce bahsettiği fakat bir türlü tanıştırmadığı Burhan Bey' le karşılaşır. Tanışmaları şu şekilde olur:

“Yalnız...Selim bahsederdi. Şimdi, Ankara’ da bulunuyorsunuz, zannedersem.” Demek, Burhan buydu. Selim’ in onlara tanıştırmaktan kaçındığı “esaslı” arkadaşlarından biri. Selim farklı çevrelerdeki arkadaşlarını birbirine tanıştırmayı sevmezdi. “Hoşlanmazsın,” diye kestirip atardı. “Yüksek” arkadaş çevrelerinde üniversite arkadaşlarından utanırdı Selim. “Seni elevermemizden korkuyorsun,” diye saldırırlardı Selim’ e kantinde. Hepimiz, tanımadan, sevimsizliklerine inanırdık bu adamların. Bu yüksek arkadaşların da bizi tanımadan sevimsiz bulduklarını bilmeseydi, tanıştırmaktan kaçınır mıydı? Ben bile zorlukla barınabiliyorum aralarında, sizi hemen yutarlar, demek isterdi kantindeki arkadaşlarına...”

Turgut, Burhan' la çok ilgilendiği halde Burhan, Turgut' a karşı tamamen kayıtsızdır. bu kayıtsızlığın da verdiği sinir ve sıkıntı içinde Turgut kendince, Burhan' ı aşağılamaya çalışır. Daha sonra, belki Ankara' da görüşürüz dilekleriyle birbirlerine adreslerini, telefonlarını verirler ancak Burhan gene kayıtsız davranışlar sergiler.

Turgut, Müzeyyen Hanım' dan izin alarak, Selim' in odasına girer. Biraz içi buruktur. Sanki odaya ilk defa giriyormuş gibidir. Turgut, Selim' in çalışma masasından rasgele aldığı kağıtları incelemeye koyulur. Ancak kafasında esaslı bir araştırma yapma fikri vardır. Fakat bu araştırmayı nasıl yapacağını bilememektedir. Turgut, Selim' in böylesine köhne bir evde yaşamasını bile anlamlandıramaz. Turgut bu köhnelikten hem çıkmak ister, hem de istemez. Ne yapacağına bir türlü karar veremez. Çelişkili düşüncelerinde savrulurken, ani bir kararla divana oturup kağıtları kurcalamaya başlar.

Notlar arasında "Ne Yapmalı?" adlı makaleyi bulur. Turgut, bu makaleyi okuduktan sonra, kendine şöyle der: "Canım Selim: Nasıl çırpınmıştır bir yere tutunmak için..." (s.99).

Turgut' a göre Burhan ve Burhan gibiler, Selim' in hayatını olumsuz yönde etkileyen varlıklardır.

Turgut, okuduğu diğer kağıtlardan da Selim' in çok sıkıntılı günler geçirdiğini anlar. Bu kağıtlardan birinde de Selim, "yaşamak" ile "ölmek" kavramları üzerinde durmuştur.

Turgut daha sonra tekrar gelmek üzere Mürüvvet Hanım' a söz vererek ayrılır.

7. Kısım (s.102-242): Turgut, Ankara' ya Süleyman Kargı' yla görüşmeye gider. Süleyman Kargı, Selim' in Ankara' dan arkadaşıdır. Selim askerliği sırasında, Süleyman Kargı ile tanışmıştır. Turgut, Süleyman Kargı' yı sorduğunda kimse bilemez ancak daha sonra, ihtiyar görünüşlü bir memur olan "Sarı İbrahim" lakaplı, İbrahim Gülerce hatırlar. Turgut, Selim' in masasından aldığı kağıtların içinde, Terhis tezkeresini bulmuştur. O tezkereden hangi dairede çalıştığını öğrenir. Bu kağıtlar içinde Süleyman Kargı' ya dair olanlar da vardır ve Turgut bu nedenle Süleyman Kargı' yı aramaktadır. Onu bulur, fizîken Selim' e benzemesi hemen dikkatini çeker. Selim' in tabancayla kendisini öldürdüğünü, binbir zorlukla Süleyman Kargı' ya anlatır. Süleyman Kargı da tıpkı Turgut gibi bir an şok geçirir, neden intihar ettiğini anlamlandıramaz, hayretler içerisinde kalmıştır hatta ağladığını bile gizlemez. Acı ve zorluk içinde birkaç cümleyle, Selim ile olan ilişkisinden bahseder. Süleyman Kargı' ya göre, büyük ve insanın içinde kaybolduğu şehirde, Selim' i çok üzmüşlerdir. Daha sonra eve giderler.

Evde yemek yerler, kahve içerler, oradan buradan konuşurlar, zaman ilerler ancak söz bir türlü Selim' e gelmez. İkisi de sanki Selim' le ilgili ilk kelimeyi, âdeta birbirlerinden beklerler. Nihayet Süleyman Kargı dayanamaz ve Turgut' a, Selim' in öldüğüne inanıp inanmadığını sorar. Bu sorunun amacı nedir, ne anlam taşır, Turgut bir türlü bilemez. Ancak o da dayanamayarak hatta biraz da Selim gibi tutunamayacağından korkarak, Selim' in ölümüne inanmadığını itiraf eder.

Süleyman Kargı, Selim' e ait bir dosya çıkarır. Bu dosyada Selim' in şarkıları vardır. Ancak Süleyman Kargı bu şarkılara, hiçbir zaman akılcı bir gözle bakamamıştır. Daha hiç kimsenin okumadığı bu dosyayı Turgut' a verir. Şarkıların son bölümünde de Süleyman Kargı' ya ait açıklamalar vardır. Bu açıklamaları yazmasını Selim istemiştir. Çünkü Selim'

e göre Süleyman Kargı, "filozof" tur. Şarkılarında "onlar" ın kimler olduğunu, şarkıları okuyunca, anlayacağını söyler. Selim "onlar" dediği şahıslardan son derece rahatsızdır ve Süleyman Kargı ile "onlar" ı anlatacaklarını, "onlar" a günlerini göstereceklerine inanmıştır. Turgut, dosyayı açar ve şarkıları okur:

DÜN, BUGÜN, YARIN

When I was a little child ,
Bir yokluktu Ankara.
Apres moi dull and wild
Town ne oldu, que sera?

İTHAF ve MUKADDİME

King Soloman Speare'di adının İncilcesi
Süleyman Kargı dosttur Türkçe'ye tercümesi
Hamlet için Horatio neyse öyleydi bana.
Kıbrıs dolaylarından göçmüş anavatana.
Yıkık bir sur üstüne büyük, cesur ve mağrur.
Saplanmış bayrak gibi Ankara'da oturur.

Selim Işık tek ve Türk. Ve duygulu, amansız.
Sabırsız ve olumsuz, yaşantıda cansız
Sanılırdı; gerçektir, hayır gerçek değildi.
Tutunamayanların tarihine eğildi.
Kelime ve yalnızlık hayatın tadı tuzu
Kucaklamak isterdi olumu ve sonsuzu.

BİRİNCİ ŞARKI

Dokuz yüz otuz altı. Tarih düşüldü. Niçin?
Doğumu önemlidir - yani kendisi için.
Buruşuk yüzler, bezler arasında bir canlı
Başparmağını emdi (yikanmamış ve kanlı)
Cahildi, ne bilsin libidonun adını
Duymuştu belki belki aşkın kokusunu, tadını
Sonradan uzun olan yumuk parmaklarında.

İlk resminde beyazdı kundağı gibi yüzü.
Bir taşra konağında yaşadı ilk gündüzü.
Büyükanne, Osmanlı sabrıyla ağır ağır
Sallıyor beşiğini. Dede bunak ve sağır.
Gelin ürkek ve şaşkın, dede doksanı aşkın,
Gözlerinde kalmamış hiçbir aşkın.
Ne zaman yemeğini yediğini bilmiyor.
Gördüğü karisi mi gelini mi bilmiyor.

Asırlık ayakları, evde bir hastalıktı
Geceleri dolasan. Dalgın karni acıktı,
Kalktı yer yatağından, iki ayaklı hüznün.
Selim'in beşiğine uğradı, beyaz tülün
Altında yatan teni okşadı. Titrek elin
Tuttuğu son canlıydı. Sanki, " Mutfığa gelin!"
Diyen bir sese doğru yönelirken, bir ağrı
Saplandı. Olu buldu onu sabah rüzgarı

İlk rüzgarın teriyle (bilincin eşiğinde)
Islanarak uyandı; kıvrandı beşiğinde
Kundağıyla büyük ve beyaz bir elma kurdu
Esirlik türküsünü bütün eve duyurdu.
Baba geniş yatakta dondu; yorganı kaptı;
Anne, meme vermenin sancısıyla haraptı.
İlk ve son kocasının, " Çocuğa bak Müzeyyen!"
Mırıltısıyla kalktı kadın kokan yerinden.

Corridos adasında Permanlar arasında
Elinde kendi gibi kuru bir barracında
Tutarak on ikinci derece bir denklemi
Kaygısız çözmesiyle, Ferrania Sandolem'i
indirerek tahtından kadın saltanatına
Son veren Panton Hipyos ya da önce atına
Sonra kadına tapan Hun gibi Numan Işık
(Oysa ilk yıllarında anneme nasıl aşık).
Uykulu göğüsleri-kim bilir ne kadar tazeydi.
İpek geceliğinin içinde sert ve diri
(mektuplarında Numan Bey, aşkını esli Türkçe
-evlenmeden elbette- anlatırmış anneme)
Kayarken karanlıkta, dede bir tas yığını
Gibi, genç lohusanın acıttı ayağını.
Acı bir çığlık kesti Selimin nefesini
Belki o anda duydu korkunun ilk sesini.

Evin arka bahçesi otlar ve tahta perde.
Anılar başladı mi? Paslı bir kilim yerde,

koruyor dış dünyadan. İlk böcekler elinden
Kayıp geçiyor. Nine düşmüyor dilinden
Belirsiz anlamlarla uyutan ninnileri
Hu diyen dervişleri ürkünç ecinnileri.
Dandini ve dasdana, kov bostancı danayı
Yemesin lahanayı, yemesin lahanayı.

Bir yaşında kızamık, iki yaşında sıtma,
Yakaladı Selim'i. Yavrum terleme koşma!
Terli bir uyanıştan sonra tam üç yaşında
Düştü yatağa baygın. Ağlayarak başında
Kuran okur annesi; bir açılsa gözlerin.
Ne diyorsun Allahım, duyulmuyor sözlerin.
Baba mırıldanıyor; Selim Işık, güzel şey!
Ağlıyor gürültüyle; hey rahmetli Numan Bey!

Kasabanın tek doktoru topal Muvakkar.
Muvakkar'ın tek gözü birazcık şehla bakar.
"Topal doktor kalksana, lambaları yaksana,
Selim elden gidiyor, çaresine baksana."
Muvakkar'ın gözü varmış derler annemde
Babama severek varmış derler annem de.
O zaman kaç senesi; tıp bildiğiniz gibi.
Bütün umut Allah'tan; hep bildiğiniz gibi.

"Zaturreé. Geceyi atlatırsa ümit var.
Kisin olsa giderdi." (dışarıda ıslak bahar).
Birden gözünü açtı: karanlık pencereler,
Yağmur izleri. Selim, "Atatürk'ü gördüm," der.
Taşrada yetişirken öğrendiği tek dildi

Türkçe, cahil Selim'in. Bu kadar diyebildi.
Oysa bilseydi (canım) biraz da Fransızca
"Voila Atatürk maman" derdi muhakkak orda.

Az gelişmiş babanın az gelişmiş tek oğlu ,
Simdi hatırladım da gözlerim doldu.
Donuk aydınlığında idare lambasının,
Üzerine eğilen gölgenin (babasının)
Varlığından habersiz, soluk bir ateş gibi
Küçücük yatağında. Bir aydınlık belirdi:
"işte güneş doğuyor. Kurtuldu, yasayacak!"
Yamalı bir yıldızdı ilerde ışıyacak.

İzin ver Selim biraz, Hegel, Fichte diyelim,
Felsefeyle ilişkin bir de ekmek yiyelim
Böyle buyurdu Kargı, thus spake King Solomon
Yerindedir bu yargı, evet haklı Platon,
Felsefeyi seviniz, fakat koparmayınız.
Demekle özetliyor: bu dünyada yalnızız.
Özür dilerim senden bu sütunda açıkça,
Çocukluk günlerimde kapılmıştım çocukça.

Kelimenin anlamı: sevmek demek Yunanca.
Filo. Sofyayı sevmek oluyor Filosofya.
Hatırlarsın pasajda Lefter'in meyhanesi,
Servis yapar, şarkı söyler; biraz kısık sesi,
"O Sofya mı, Sofya mu. Sensiz içmek olur mu?"
Kir saçlı laternacı biraz mahzun dururdu,
'In vino veritas'. Ders sofistlerden Duzikos,
Tarih felsefesinde, 'Armoniko Muzikos...'

"Gene sapıttın Selim. Seni kim durduracak?"
Söylemiştim Süleyman: ben başlamazsam ancak
Durdurulabilirim. Ayrıca fakir dilim
Bağlı hece vezniyle, tas kesildi sağ elim.
Hecenin çarmihına çivilenmiş ellerim.
Kafiye tanrısına kurban oldum. Efendim?
"Bir şarkının sonuna kadar sabredemedin."
Bundan kaybediyorum, böyle olduğum için.

Ne olur tutma artık beni hece vezniyle
Allahın, senin ve tüm sevenlerin izniyle
Çözölsün zincirlerim, tutulan kol çalışsın.
Bir espri uğruna harcatmayın, alışsın
Selim Işık insana. Söylesin şarkısını
Kesintisiz, acemi. Oblomov hırkasını
Çıkarsın bedeninden. Ey ölü ruh! Kıyam et!
Beğendin mi Süleyman?"Beğenmedim devam et."

İKİNCİ ŞARKI

Orta Asya'daki pembe elipsin içinden
Çıkan kırmızı oklara binerek, Bozkurtlar (kanatlı) Çin'den
Nasıl uçmuşlarsa Tanca'ya kadar,
Ben de (altı yaşında) dar
Ve yüksek çamurluklu tenezzühle (Ford T modeli) Ankara'ya ulaştım
Sağ salim. 'Yağmur Çayevi'nin önünde dolaştım
Uyusan bacaklarımı oynatarak Ankara'nın toprağında.
Taşhan,
Bana dünyanın en büyük meydanı gibi geldi.

Gözüne güneş gelmesin diye elini
Siper eden Mehmetçik heykeli ne güzeldi.
Ve büstlerinden yalnız göğsüne kadar tanıdığım Atatürk
Kabartmalı ve yüksek
Bir mermerin üstüne çıkmış atıyla.
(Böylece tanışmış oldum heykel sanatıyla.)
Baba, oradaki kadın sırtında ne taşıyor?
"Bomba." Neden? "Türk yurdu topyekün savaşıyor."
Savaş cephede bitti (yirmi yıl önce).
Oysa, bir türlü bitmez okul kitaplarından ince
Sesimle okuduğum
Şiirlerde (Zafer Bayramı münasebetiyle). "Oğlum,
Bu ne Şeker ne de Kurban Bayramı,"
Derken babam haklıydı,
30 Ağustos günü elini öperek ondan
Para istediğim zaman.
(Babama şiir okumayı bile düşünüyordum o sırada.)

Babam şiir sevmezdi. Evimize arada
Gelen Mimar Cemil Uluer yalnız şiir yazardı.
(Babam bu adama nedense kızardı.)
"Bir kere, mimar değil bu herif.."
Diye başladı mi, hafif
Üzülürdü annem. "Canım Numan Bey
-bey derdi babama- bu kadar
şey olma (şey derdi annem sık sık).
Adamcağıza yazık."
Mimar Cemil şiir bina ederdi.
Kışlık kömürü bizim evden giderdi.
Müsteşar Namık Beyi ziyaretlerinde de arz-i hürmetleriyle

Ve kimin okuduğu belli olmayan hikmetleriyle
Dolu kitabını sunar; bir kat giyilmiş elbise alır (yazlık).
Sair ve mimar olmaktan vazgeçtim(yazık).

Sevmedim okulu önce,
'Öğretmenim' tutmadı yerini annemin (bence.)
Beni çingenelere vermek istemeseydi
Babam, bir dev anası gibi
Görünen öğretmenden kaçardım (ne iyi olurdu).
Korkuyu
Bahçedeki huysuz ve parlak kanatlı
Horoz tanıttı bana.
Bir de öğretmenim Rânâ.
"Kulağın çekirim, konuşma, terbiyesiz,
Yakarım ağzınızı. çişim geldi dersiniz.
Kırarım notunuzu haylazlık ederseniz.
Yarına satır satır ezberlensin dersiniz."

Yorganı attım üzerimden o gece,
Çıplak ayakla taslara bastım o gece. Kırk derece
Ateşim çıksın diye bekliyordum. Sakin
Göndermesin babam beni okula yarin,
Olur mu Allahım. -Allahım diye başlamışken
Dua edeyim hemen:
Babama, bana ve nineme
Ve apartmandaki Baha Beye, karısına ve oğluna
Ve mahalledekilere ve rahmetli dedem Hüsrev kuluna
Ve Ankara'dakilere ve Türkiye'dakilere
Ve dünyadaki bütün iyilere
Rahatlık ver.

Onların içinde (varsa eğer)

Hırsız, fena

Ve kötülük etmek için insana

Fırsat bekleyenlere

VE beni azarlayan kapıcımız Kamber'e

Ve beni bahçede korkutan horoza

Ve ezberimi bilmezsem ceza

Verecek öğretmene

Rahatlık verme.

(Ceza vermezse rahatlık ver.)

Yeter

Bu kadar. Allah kızar sonra çok istersen.

Yalnız unuttum; ne olur rahatlık versen

Galatasaray oyuncularına. Yarın

Maçları var da; yenilmesinler sakın.

"Bu çocuk ne olacak böyle. Müzeyyen? Yaramaz

Olsaydı pısrık olacağına. Hiç kimseyle konuşmaz

Sınıfta. Tek başına koşar durur bahçede. Onu

Eve kapatmak doğru mu?

Çalışkan fakat korkak." Annem üzüldü

Fakat belli etmedi. 'Öğretmenim' çok güldü

Çarpınca ağaca 'Affedersiniz'

Dediğimi anlatırken. Annem sözü kısa kesti: "Dersiniz

Başlayacak. Vaktini aldım Rânâ.

İnşallah büyüyünce lazım olur vatana."

Olmadı kimseye lazım. Aranmadı

Aramayınca.

Okul boyunca

Ne futbol takımına alındı, ne sınıf mümessili olabildi.
Nedense bir yönüyle -belki de her yönüyle- saf kalabildi.
Yalnız bir korku kaldı kuşkuyla karışık;
Sonunda kötü bir şey olur korkusuyla yaşadı Selim Işık
Her olayı. Eski bir yara izi içinde sızladı, her eğilişinde
İnsanlara. Dünyaya bir daha gelişinde
Çocuk ve korkusuz yaşamak ister sürekli.
Büyümek, yalnız tutunanlara gerekli.
İkinci gelişinde çırıl çıplak dolaşacak
Kelimenin bütün anlamıyla çırıl çıplak

Hep birlikte (son sınıflar) toplandık arka bahçede.
"Çıktık açık alımla'yı söyledik bir ağızdan
Müzik sınavıydı bu (toptan).
Herkes pekiyi aldı, imtihan iyi gitti
Son günüydü okulun, müjde ilkokul bitti.

Yaz sıcağında evde
Cani sıkılmasın ve
(Zararlı ilişkileri olmasın sokakta)
Kış günü
Eski hastalığının izlerini taşıyan göğsünü
Üşütmesin düşüncesiyle
Eve kapandığı zaman -yani okul dışındaki bütün saatlerde-
Divanda otururdu
Durmadan dergi okurdu.
(Siz 'libidonun Olumu'
Filmini gördünüz mu?)
Binbir Roman, Yavrutürk,
Çocuk Haftası. "Büyük

Adam olacak." Misafirler saygıyla bakar yüzüme,
Sevgili büyüklerim: iste size bir manzume

Sabah erken kalkarım
Ne yüzümü yıkarım
Ne sokağa çıkarım.
Kisin soba yakarım
Yazın camdan bakarım
Hayattan yok çıkarım.

Öğlen olur yemek yerim
Fırçalanmaz hiç dişlerim
Acaba ne yapsam derim
Kovboy filmine giderim
Dönünce kızar pederim.

Aksam olur güneş batar
Babam hep anneme çatar
Cici çocuk erkenden yatar
Hayat sıkıcı ne kadar.

ÜÇÜNCÜ ŞARKI

Siz de benim gibi,
Günleri
Sevgiyle isteyerek
Değil de, takvimden yaprak koparır gibi gerçek
Bir sıkıntı ve nefretle yaşadınızsa, Ankara güneşi sizin de
Uyuşturmuşsa beyninizi. Ata'nın izinde
Gitmekten başka bir kavramı olmayan
Cumhuriyet çocuğu olarak yayan,

Pis pis gezdinizse (o sıralarda adı Opera Meydanı olan)
Hergele Meydanı'nda bu sarı ve tozlu alan
İğrendirmediyse sizi,
Bir taşra çocuğu sıfatıyla özlemeyi bilmiyorsanız denizi,
Kaybettiniz (benim gibi)
Oysa,
Aynı Hergele Meydanı'nda
Gölgede on beş, güneşte yedi buçuğa tıraş eden
Berberleri görmeden
Yalnız renkli yanını yaşadığınız hayatın
Ve hergele ve beygir olduğunu duymadıysanız atın
Sakalı uzamış seyyar satıcılara kese kağıdı satmadınızsa,
İçinde aut ve salebin olmadığı 'donduma kaymak'tan tatmadınızsa
(Aynı Hergele Meydanı'nda)
Kazandınız. (Kimse yoktu -çirkinlikten başka- Selim'in yanında)
En bayağı ve en müstehcen
(Fakat fiyatı ehven)
Romanları kiralamak için gecesi beş kurusa
Samanpazarı'na çıkan yokuşa
Değil de sağa sapın. Etiler'in at oynatmış olduğu Ankara'da
Hamalların gittiği Sümer sinemasıyla aynı sırada,
Pardayan, P'tigrilli ve Fantoma
Ve Hayber Kalesi ve Tahir ile Zühre bir arada
Yığılmış bir tezgâhın üzerine. 'Geceleri Okumayınız'
Orhan Çakıroğlu'nun maceralarını.
Selim Işık, dünü bugünü yarını
İşte bu ortam içinde öldürdü.
Eksiklik duygusunun acısıyla güldürdü.
Ucuz düşüncelerindeki ucuz düzen, ucuz romanların ucuz yaşantısı
Ucuz huysuzlukların ucuz saplantısı

Ucuz ucuz ucuz ucuzdu.

Dalgın, sinirli, suskun huysuzdu.

Altımızda kalabalık bir aile otururdu.

Masasının üzerinde bir kuru kafa dururdu,

Ortanca oğulları tıp talebesi Saffet'in

(Sırıtan kabustu benim için.)

Ne olur şu kuru kafayı kaldırınız

Beni korkutmaya yok hakkınız

Herkes doktor olamaz ki,

Siz bana iyisi mi

Nazım'dan şiirler okuyun.

Hani su 'Cülüs-ü Hümayun'

Diye sözlerini pek anlamadığım

Fakat mısralarının sesini sevdiğim şiir,

Bir de 'Ölüme Dair'

Sonra da Liszt'in İkinci Macar Kampanasını

Ve Puccini'nin Tosca Operasını

(Canım, mandolinle çaldığım arya)

Çalarsınız gramafonda.

Bir yumuşama gelir yüzüne

Kafatası durur gene

(Fakat bir tülbentle örtülü)

Caruso'nun eski plakta hırıltılı sesi duyulur yalnız

Sonra tıp talebesiyle kurşun asker oynarız.

Cranium fibula radius

Sacrum patella carpus

Nasıl ezberlenir Allahım

Arapça dua eden insanın Latince kemikleri?
Saffet kulun anatomiden çıktı,
Selim kulunla oynamayı bıraktı.
Alt katta bir kiracı daha: Ecmel Karakaş
Ve gayri meşru karısı (yavaş
Söyle duymasınlar). Bana yüz vermiyor bahçede güzel kızı
(Oysa bahçede geçirdim bütün yazı)
Dut ağacına çıkıyor benden kaçarak,
"Sen de arkasından çıksana ahmak!"
Daha daha: pısırik, beceriksiz, korkak.

En üst katta, karşımızda, Arif Beyin refikası
Laima Hanım ud çalardı (Sarahaten acaba söylesem darılmaz mı?)
İster taşrada ister İstanbul'da olsun
İster burnunuza mangal dumanı dolsun
İster merdiven sahanlıklarınızda
Kalorifer dairesinden gelen linyit kokusu,
Hepsinden daha kuvvetli ve etkilidir dokusu
İçinize işleyen 'alaturka'nın. Küçük yasta içirilir yavaşça
Derinin altına (çiçek aşısı gibi). Arkadaşça
Sokulur okşayarak,
'Sine-i suzanimi' eder helâk
Pek tesiri duyulmasa da gündüz
(çünkü o saatlerde ya kahvede vakit öldürürüz,
Ya da paydos zilini bekleriz dairede)
Saat beş oldu mu, bin altı yüz kırk sekiz metrede
Ve bilmem kaç kilosıkılda başladı mi yayına Türkiye Postaları,

Yatağında zevkle inletir hastaları
Hemen fasıl heyeti,

Duyulur dört bucağında yurdun. Akşam nöbeti
Tutan sınırdaki erden,
İki kere mars oldu üstüste diye, terden
Pantolonu iskemleye yapışan pişpirik İsmail'e kadar
Herkesin ciğerine mikroplu havayla birlikte dolar.

Sırtı hafif kamburlaşmış ve dar göğüslü
Tamburlardan yavaşça yayılır havaya, akşamüstü.
Efendiyi ve uşağı birlikte mest eden
Makamdan makama ve besteden
Besteye geçerekten
"Tek tek ataraktan bade süzerekten"
'Çıkمام Allah etmesin meyhaneden'
Çıkمام korkusuyla alaturkasıyla beni kahreden
İçki Evinden, ölmeden önce.

Bence

Alyuvar, akyuvar, bir de alaturkadan mürekkeptir kanımız'
Dinlerken sıkılsa da canımız,
Nasıl bir şeydir (acaba güzel midir?)
Kim bilir.

Benim kanıma giren başka bir sanat:

Darülbendâyi'de tulûat.

(Taşırım bugüne izlerini.)

Annem, ölü doğurduktan sonra ikizlerini,

Bana gebe kaldığının yedinci ayında,

Tepebaşı'nda, tiyatronun salas sarayında

(Darülbendâyi'de) Hazım'ın 'Lüküs Hayat' oyununda,

O kadar gülmüş, o kadar gülmüş ki, sonunda

Korkmuş, bir şey olacak diye karnındaki Selim.

Oysa Selim, bildiğiniz gibi, elim
Olmak isterken gülünç oldu bu sayede
Büyük bir inhıraf oldu gayede.

DÖRDÜNCÜ ŞARKI

Baharın son günleri; kömürlükler arasında
Çamaşır ipleriyle kesilen
Üç ağaçlı bahçemizin yanındaki papatyalı arsaya bitişik
Sert kaldırımlı ve yokuşu dik
Yolda, ayakkabılarımın burnunu
Çarpmamaya çalışarak sekiyorum. (Becermek mümkün değil bunu.)
Bir satıcı eşeğinin küfeleriyle sığmadığı dar
Boğazı aşıyorum
Ve servi ağaçlarıyla kasvet
Ve daha birtakım ağır duygular veren
Küçük meydana ulaşıyorum.
Burada duvarı yıkık
Bir mezarlık ve içinde bir türbe,
(Yıllar sonra gördüğüm Karacaahmet Mezarlık Bankasının -tövbe de-
Yanında küçük bir hesap sayılırdı.)
Türbenin parmaklıklarına düğümlemiş çaputları.
Sudan çıkarılmış bir ölünün parmaklarına takılı
Yosunlar gibi görürdüm. Ve duvarın önündeki kara çalı,
Bana ölümün taştanlığını anlatan bir hocaydı kara sakallı.
Çarpık mezar taşları arasında,
Ölülerin beslediği çimenlerin ortasında
Türbedeki taş tabutlar kadar
Kayıtsızca uzanmış çocuklar.
(Korkuları yaşları kadar)

Oysa,
Saffet Ağabeylerdeki ortanca hizmetçi Gülsüm Abla,
Anlatırken ne biçimde gidilir cehenneme
Ve bakarken namaz kılan anneme
Bir eksiklik duyardım ölümün icaplarına dair
İçimde. Sair
Ve mimar Cemil Uluer, buruşuk derisi ve dişsiz ağzıyla
Gülsüm Abla da her akşam vaazıyla
Korkuturdu beni. Hayattayken sağ elle burun silmenin
ve öldükten sonra kıyamette,
(Cehennemde veya cennette)
Her kılında bir mızıka bulunan Deccal'ın eşeğini bilmenin
Günah olduğunu öğrenmiştim.
Zavallı Selim, zavallı Selim, :
Kendi kendimi yerdim
Ne yapmalı, ne yapmalı, diye
Oysa küçük hizmetçileri Hediye.
Boş verip bütün cezalara,
Hazret-i Yusuf'un kuyuya çektiği ezalara,
Adem'in buğday ağacından memnû meyveyi
Yemesine -yoksa elma ağacı mıydı? -
Kıyamet günü yanlışlıkla çevirince başını
Mızıkalı eşeğin sesine, nasıl yanılacağına, kaşını
Fazla almanın da ayrıca günah olduğuna,
Sağ elle temizlenen bütün pisliklerin cehennemde
Boğazına dolduğuna
Yüzünü çok yıkayan kadının
Bu nedenle alnının yazısını okuyan kadının
Başına gelenlere
Aldırmazdı. Şu karşiki apartmandaki Helen'lere

Kaçarak dudaklarını boyardı.
Benimse çok daha ciddi niyetlerim vardı.

Türbenin hemen yanında, gene dar bir sokakta,
Kerpiç bir evde, fakir arkadaşım Sabri'yle, sıcakta,
Ter ve yıkanmış kilim kokan odasında konuşuyoruz.
Pencereden giren güneş sefaleti keskinleştiriyor. Temmuz
Ayının bitkinliği ve olum korkusu
Kelimeleri ağırlaştırırken, terimi siliyorum
Dinsel bir korkuyla. Daha. 'Euzu minsşeytaniracim'i bilmiyorum
Başlamak için duaya. Sabri bir din adamının yavaş
Hareketlerini taklit ediyor. Bende saygılı bir telaş,
Namaz surelerini ezberlemekle geçiriyoruz
Bizi ölüme yaklaştıran zamanı. Yıl bin dokuz yüz kırk dokuz.

Ankara'nın bütün küçük kubbeli camilerini
Ve kararmış kiremitli mescitlerini dolaştık. 'Inna ateyni
Kelkevser, Fesalli lirabbike ... huvel ebter.'
Körpe dizlerde derman biter
Yatsı namazında, yanlış mırıldanılan kelimeler sırasında
Palabıyıklı, sakallı ve yırtık çoraplı cemaat arasında
Dini bütün iki Türk çocuğu yatar kalkar.
Sürekli (kendine amansız.) İlahiler, dualar...
Allahım peşinde
Yirmi bin fersah. Temmuz güneşinde, ağustos güneşinde,
Kirli şadırvanların çamurlu taşlarına
Uzatırlar ayaklarını yalnız başlarına.
Tozlu ayakları çamurlaştıran sular,
Avuç içinden bileklere, dirseklere kayar.
Hangi elimle yıkayacaktım hangi kulağımı?

Ne tarafa dönecektim "Selamlasana sağını!"
Pabuçları çalarlar mı dersin Sabri?
Duydun mu gazetede ki haberi
Pabuç hırsızlarına dair ?
"Haydi Selim, herkesle birlikte çevir
Sola başını." Neden Sabri bu ilâhiyi öğretmedi bana?
Hiç olmazsa biraz dudaklarını oynatsana!
Şol cennetin ırmakları akar Allah deyu deyu.
Öğle namazında güneş yakar Allah deyu deyu.
Geç katıldı bu kervana, Allahım yakındır sana,
Bir o yana bir bu yana, bakar Allah deyu deyu.
Burası Allah yapısı, açılsın cennet kapısı,
Bu imtihansa hepsi çakar Allah deyu deyu.
Bu kervanda herkes yaya, rastlanmaz beye, ağaya,
İnsan aklını duaya, takar Allah deyu deyu.
Dualar bağlı toprağa, düşünce saplı batağa,
Gene camiden çıkar sokağa Allah deyu deyu.

Selim Işık yaz dindarı, yetti ona bu kadarı
Cemaat kışın ne yapar, bilmez artık o kadarı
Hacı Bayram Camisi'nin çevresindeki küçük evlerden birinde.
Yeni bir rüzgar esti (Olumsuzluk rüzgarı). Yokluk Tanrısının emrinde.
Yeni bir savaşa katıldı bütün kavgaların yedek neferi Selim
(Ben neyim, ne değilim?)

Herkes mutlu ve sorumsuz
Herkes olumlu, ben olumsuz.
Yaşıtlarım artık uzun pantolon giymenin
Bağımsızlığını yaşarken
Okulun paydos ziliyle hemen sokağa taşarken

Yıkıcı fikirleriyle aklımın ince örgüsünü karıştıran
Otuz üç yaşında benimle söz yarıştıran
Nihat Ağabeyin yanında isim neydi?
Gene böyle yıldızlı ve ılık bir geceydi
Kardeşim Süleyman; "Hiç, ama hiçbir şey yapmadık," derken
Karşımda, bardak bardak koyu çay ve paket paket ucuz sigara içerken
Çırpınıyordum: Dumlupınar, Sakarya
İstanbul'un fethi, Kosova
Birden başımı kaldırıp gülümseyiverdi
Kara bıyıklarının arasından isyan beyaz dişleri
Bütün inançlarımı eritti.
Anlıyorsun, bilinç, inanç, bugünün sözcükleri
O, şuur ve tahripten bahsederdi.
Bunca Türk büyüğünün -bir kitaba göre elli kadardı-
Kazandığı bütün savaşları kaybettim orada,
(Ahşap evin beyaz perdeli odasında)
Ne Mohaç, ne Mercidabık, ne yeni, ne sabık
Zaferlerimiz dayanamadı. Yalnız kromda ve güreşte birinciydik artık.
Eski kahramanlıklardan başka
İleri sürecek neyimiz kalmıştı dokuz yüz kırk dokuzda.
Selim Işık yenilmişti, bitmişti.
Neyse tam o sırada , Marşal Amca yetişti.

BEŞİNCİ ŞARKI

Tutunamayanların destanıdır bu şarkı
Dostum Süleyman Kargı.
Eller boşa kalıyor, tutunamıyorlar toprağa
Anlatamıyorlar anlatılamayanı.
Anlatmak gerek: Düşman sarmış her yanı
Oysa, mesela Selim Işık

Anlatmadan anlaşılmaya aşık.
Böyle adama
(Darılma ama)
Yaklaşmaz hiçbir güzellik,
Doğduğu günden bu yana kalbinde bir delik,
Almak için bütün sızıları içine.
Her zaman utanmıştır başkaları yerine.
Elim varmıyor yazmaya, inmeyelim derine.
Taş devri, Sabri devri, Nihat devri, Tunç devri
Aşık oldu -söyleyemez- utanç devri.
Hep utandı hayatı boyunca,
(Annesi yıkamak için soyunca)
Sınıfta birinci olduğu gün, eve geç kaldım, diye üzüldü.
Canı sıkıldı güldü, kalbi incindi güldü.
Allahı ya da ona engel olan gizli kuvvetleri
Hiçbir zaman kızdırmak istemedi.
Küçük pazarlıklar yaptığı,
Camide korkarak taptığı
Zamanlarda sürdürdü bu uzlaşımçı varlığı.
Annesinin yün fanilasına taktığı nazarlığı
Çıkaramadı yıllar boyunca. ilk defa domuz eti yerken
Arkadaşlarının ısrarlarıyla geneleve giderken,
Hep ONUNLA (O kimdi?) bozmamaya çalıştı arayı,
İki gün oruç bile tuttu bir Ramazan ayı.
(Sapı silik ve tutuk bir tabancaydı.)
Bir gün ölürse, ona vatan bir mezarlık yer verecek.
Oturdu bir destan yazdı; kendini yerecek.
Sazını ve cesaretini aldı eline (bütün cesareti,
Daha kötü bir şeyler olması korkusundadır).
Canini dişine takarak,

Yazılmış eski destanlara bakarak,

Sözü uzattı durdu.

İşte şöyle buyurdu:

Numanoğlu Selim derler adımız

Gürültüye geldi her feryadımız

Nedense tamamdır itikadımız

Dikilen her kumaş bol gelir bize

Çocukken güneşin tadını bilmedik

Büyüdük kadının tadını bilmedik

Bizi anlayacak kadın bilmedik

Sevgisiz bir hayat çöl gelir bize

Bize öğretilen her söze kandık

'Yasaktır' 'Memnudur' dendi, inandık

Hep 'Girilmez' levhasına aldandık

Bu tutulan, yanlış yol gelir bize

Benim cefalı yarım kafamdır

Divanda düşünmek bütün sefamdır

Mülkiyet benimçün büyük evhamdır

Senin olanları nideyim gayri

Dostun vefalı bütün isteğim

Kız peşinde olan dostu nideyim

Her an yaşamalıyım kendi gerçeğim

Kendi içimdeki indeyim gayri

Dostlar dedi: bu can bizden değildir

Düşman kırdı, oysa buzdan değildir

Çare yok dünyadan gideyim gayri

Bana ilham getirdin

(Hem de yaktın bitirdin)

Ey! Elesius dağlarından esen rüzgar

Kıssamız burada biter

Bu kadar

İKİNCİ BÖLÜM

9.Kısım (s.242-290): Turgut, müthiş bir baş ağrısı ile Süleyman Kargı'nın evinden çıkmıştır. Yolda ne yapacağını düşünürken kendi kendini düşüncelerinde savurur durur. Ancak bu bölümde Turgut'un sinirli olduğunu görmekteyiz. Çünkü Selim, şarkılarda Turgut'tan hiç bahsetmemiş tam aksine, Turgut'un tanımadığı insanlardan bahsetmiştir. Turgut'un Selim'in en yakın arkadaşı olup da şarkılarda yer almaması, onu oldukça etkilemiştir.

Bu işin peşini bırakmama da Turgut kararlıdır ve Selim'in odasından aldığı kağıtların içinde Metin'in adresini bularak, onu görmeye gider. Turgut, Metin'in bile şarkılarda yer almasından dolayı, oldukça sinirlidir; bu nedenle hiç acımadan Metin'in her yönünü eleştirir. ancak Turgut, Metin ile karşılaşmasının suçlusu olarak, Selim'i görmektedir:

“...Ne yapayım selim? Henüz öfkemi kaybedemedim. Neden bu adamın karşısına oturtun beni?...” (s.248).

Turgut, Metin ile akşam için randevulaşır. Ancak Turgut kendisini son derece rahatsız hissetmektedir, kendince durum kötüye gidiyordur ve bu gidişatın içinde yalnızdır. Yalnız olduğunu, kendisine yardım edecek kimsenin olmadığını, yazarın ağzından öğrenmekteyiz; çünkü Olric henüz ortaya çıkmamıştır.

Metin ile Turgut, buluştukları akşam içki içmeye kararlıdırlar; Metin de bu durumdan son derece memnundur. Aslında Turgut, Metin'den her yönüyle nefret etmektedir fakat ona karşı dostça tavırlar sergiler, her adımında Metin'e çok sinsi davrandığını görmekteyiz. Turgut ve Metin masada artık çok iyi dost olurlar, her ikisi de sarhoştur; muhabbetleri ise derindir. Metin bir ara “tutunamamak” tan bahseder.

Daha sonra bulundukları meyhaneyi kendilerine az görerek, pavyondan pavyona gezerler. Turgut'un aklında Selim vardır ve onunla ara sıra konuşmaktadır. Metin- Turgut diyalogundan aslında, Turgut'un Metin'i hiç sevmediğini ve Selim'in böyle biriyle nasıl olur da arkadaş olabildiğini anlayamaz.

Bu bölümde, daha sonraki bölümlerde de sık sık okuyacağımız bir cümleinin ilk kez kullanıldığını görürüz: “...Bat Turgut bat...”. Ancak bu cümle daha sonraki yerlerde, başka bir şekil ve anlam kazanacaktır (s.259).

İlerleyen zamanlarda Turgut, Metin'in kim olduğunu birden hatırlar: Metin, Selim'in ilk kez geneleve gittiğinde yanındaki arkadaşıdır. Ancak Turgut'a göre Selim, Metin için geneleve gitmiştir; arkadaşını aşağıda beklemiştir.

Birden Turgut ani bir karar ve hareketle Metin'i de yanına alarak geneleve gitmeye karar verir. Çünkü orası, Turgut'a göre meselenin kaynağıdır (s.264).

Ancak her giden kişinin yapması gerekenden daha farklı olaylar gelişir. Turgut kendisini “Kerhanistan”ın kralı ilân etmiştir. İşte burada, Olric ile ilk diyalogu okuruz. Olric, Turgut kendi krallığını ilân ettiğinden, onun buyruğu altındadır ve ona “Efendim” diye hitap etmektedir.

Turgut, Selim’in Metin gibi biriyle nasıl arkadaş olduğunu anlayamadığı gibi geneleve de neden geldiğini anlamamıştır ve sürekli ona kızmıştır. Turgut’a göre Selim gibiler, hayatın en pis bir şekilde mekânlaştığı böyle kokuşmuş yerlere lâyık değildir.

Bu bölümün sonunda 600 mısralık olan ve Selim’i anlatan şarkılardan sonra, 601. mısra ve sonrasını okuruz:

“...Sanmam bu, dil-i biçârenin aşka meylidir,
Takib-i macera-i Selimdir bütün şiir...” (s.289)

10.Kısım (s.290-324): Bu bölümün oldukça geniş kısmı, bir devlet dairesine getirilen herhangi bir dosyanın imzalanma ve imzalanamama ihtimali ile o dairedeki çalışanlar ve daireleşen memurların günlük yaşantısını. Turgut’un elindeki dosyayı imzalatmak için gittiği devlet dairesindeki gözlemlerinden öğrenmekteyiz. Nihayetinde Turgut, dosyasını imzalattır. Ancak akıllı ilk zamanlardaki gibi durgun değil, tamamen karmakarışık olmuş, aynı anda birkaç şeyi birden düşünür olmuştur. Tüm bu karmaşanın içinde Selim’e, başına gelenlerden dolayı üzülmemektedir.

Turgut’un düşüncelerinde bir ara okuldan ortak arkadaşı olan Kenan belirir ve onunla konuşmaya başlar. Bu sohbette intiharın psikolojik yönü ve Selim’in nasıl bir psikoloji ile intihar ettiğini düşünür, yani Kenan’la konuşur.

Turgut, Selim’i araştırmak için kendince plânlar yapar, her şeyi baştan almaya karar verir; bir an önce geri dönerek Selim’in odasında derin bir araştırma yapmak ister. Tabi bu sırada düşünceleri gene darmadağındır ve kendi kendine bu gereksiz fikirlerden kurtulmak için yalvarır. Arada sırada Olric’e de seslenmektedir.

Selim’in öldüğüne inanmamaktadır; onu, sadece çok uzak bir ülkeye gittiği için göremediğini düşünür.

Bu kısmın sonunda, Turgut’un anlatamadığı “şey” nedeniyle Nermin’le arasındaki ilişkinin aldığı vaziyet vardır. Turgut’a göre; karısını sevmektedir ancak “şey” araya girmektedir.

Bu kısmın son cümlesi, yazarın kendi ağzından yazdığı ve okuyucuya bir mesaj niteliğinde olan: “Ertesi gün karısını gördüğü zaman, bu duyguların etkisi altındaydı” dır. (s.324).

11.Kısım (s.324-339): Turgut evine dönmüştür ancak bir iki dakika sonra hemen iş yerine gider. Normal bir iş günüdür, öğle yemeğinden sonra uyukladığı bir anda rüya görür; rüyasında Selim vardır ve henüz ölmemiştir. Sohbet ederler ve Selim bir eksiklik nedeniyle daha okulu bitirmediğini, iki sınavının daha kaldığını söyler. Tüm bunlara Turgut çok şaşırır, nasıl olur da daha okul bitmemiştir? Derken Selim'in konuşmasıyla birlikte hareketleri de yavaşlar ve ortadan kaybolur. Turgut, rüyasının kâbusa dönüştüğü yerde uyanır.

Turgut kendi kendine, zamana ihtiyacı olduğunun düşüncesindedir. Tüm gereksizlikleri artık kafasından atmak ister. Yavaş yavaş hayatı, eski normal halini alır ve böylece günler eski monotonluğuyla geçer: artık Selim'i düşünmediği günler de olmaktadır. Bir tek Selim değil, Süleyman Kargı ile Metin ve onlarla birlikte yaşadıkları da hayal olup uçuştur. Zaman hızla geçmiştir, ehliyetini bile almıştır. Ancak, kısa süreli de olsa birtakım düşüşler yaşamaktadır fakat bu düşüşlerinin nedenini bilememektedir ve de bundan rahatsız olmaktadır.

Aradan epeyce zaman geçmiştir ancak geçen bu zamanın süresini ne Turgut ne de yazar açıkça söylemek yerine şöyle ifade eder:

"...Altı parke cilâlanması geçti. Yok , o kadar değildi. İki, yıkama-yağlama olacak. Daha fazla, daha fazla. En az dört salonşeklinideğiştirme oldu. Durun bakayım:bir hesap edeyim. Bir katsatınalma, altı evdeğiştirme eder. Ayrıca, iki yatakodası-çalışmaodası değıştirmesi daha var. Evet, tam üç perdeyıkama ediyor. Çok iyi hatırlıyorum, başladığı zaman, perdeleri yeni almıştım. Alışılmış zaman ölçüleriyle hesaplanması güç bir süre. Ben o zaman koltukları, pencerenin yanına koymuştum. İnsanın aklında kalmıyor ki: eşya akıp geçiyor. O zamanlar daha debriyaj kaçırmıyordu. Hey gidi günler!parkelerde en küçük bir çizik yoktu. Yaşlanıyoruz: eşyalar eskiyor. Demek dört hizmetçikaçması oldu ha!..." (s.333-334).

12.Kısım (s.339-402): Turgut bir not almıştır. Notta, Selim'in bir arkadaşı olduğunu ve Turgut'la görüşmek istediğini ancak kime ait olduğu bilinmeyen bir yazı vardır. Turgut, odacıdan bu yazının bir kadına ait olduğunu öğrenir. Selim'in bir arkadaşından görüşmek için not almak, hele hele bu arkadaşın da bir bayan olması Turgut'u, son derece şaşkına çevirir.Kendisini bu görüşme için hazırlıklı hissetmez.

Turgut tekrar Selim'in evine gider. Ancak bu sefer onu araştırma yapmaya yönelten şey, bu esrarengiz kadındır. Turgut, tekrar her yeri didik didik eder; Selim'in bir bayan arkadaşı olduğunu ve bunu neden ve de nasıl gizlediğini anlayamaz. Araştırmaları sonuçsuz

çkar. Düşünceleri tekrar dallanıp budaklanırken, ara ara Olric'le konuşmaya başlar. Ancak bu araştırmayı sonuna kadar sürdürmeye kararlıdır.

Karıştırdığı adres defterinden Esat'ı bularak, ona gider. Selim her zaman yaptığı gibi ne Turgut'u Esat ile, ne de Esat'ı Turgut ile tanıştırmamıştır. Esat, Selim ile nasıl tanıştığını, neler yaptıklarını ve paylaştıklarını ayrıntılarıyla Turgut'a anlatır. Ancak Turgut, Esat'ın bu anlattıklarını biraz da kıskanarak dinler. Çünkü Selim, tüm bu yaşananların içine nedense Turgut'u hiç katmamıştır.

Turgut'un hayatında Selim ile ilgili karanlıklar tekrar aydınlanmaya başlayınca, yeniden çeşitli rüyalar görmeye başlar. Esat'la tanıştığı gün de bu tip bir rüya görmüştür. Ertesi gün Turgut tekrar Selim'i dinlemek, Selim'i öğrenmek için Esat'a gider. Evdeki sohbetleri dışarıda da devam eder, Turgut arabasıyla Esat'ı ve kızkardeşi Aysel'i yemeğe götürür. Uzun süren yemek faslında da konu gene Selim'dir ancak Turgut'un bilmediği Selim'dir. Daha sonra Turgut, Esat'tan ayrılır ancak Esat'ın anlattıklarını hiç bilmediğinden hatta içinde bile yer almadığından, oldukça sinirlidir.

13.Kısım (s.402-438): Turgut'un gördüğü rüyalar artık iyice karmaşıklaşmış ve çoğalmıştır. Daha evvel Turgut, Metin ile yaptığı görüşmenin tatmin edici olmadığı kanısındadır ve Metin'i arar. Telefonda Metin'e, Selim'in intihar ettiğini ve onu anlatan mektuplar yazmasını ister. Burada Metin, Selim'in öldüğünü yeni öğrenmiştir.

Artık Turgut, dört gözle mektup bekler olmuş hatta günü yaşamaktan ziyade zaman geçirir bir hale gelmiştir. Tüm bu süreç içerisinde düşünceleri daha da dallanıp budaklanmış, bazen içinden çıkılmaz bir hal almıştır. nihayet beklediği mektup gelir ancak mektupta yazılanları okudukça, bunları Metin'den istediğine pişman olur çünkü mektupta Metin, Selim'in bir kadınla olan ilişkisinden ve kadınlara olan düşkünlüğünden bahseder; bu noktada Metin'in anlattıkları ile Esat'ın anlattıkları tamamen bir tezat oluşturur. Turgut, bu yaptığından bin pişmandır çünkü Metin'in anlattıkları ile işler daha da çetrefilleşmiştir, tüm bunları düzeltmek için kendinde cesaret bulamasa da, Olric'le konuştuğunda cesareti yerine gelir. Mektupta Metin, Selim'le beraber geneleve gidişlerini e anlatmıştır. Ancak bu anlattıkları, Turgut'un bildiklerinden daha farklıdır. Turgut satırları okudukça artık dayanamayacak bir noktaya gelse de, Olric onu sakinleştirir. Turgut'a göre Metin çok

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

17.Kısım (s.549-565): Turgut, ailesiyle evinde herhangi günlerinden birini geçiriyor gibi görünse de,görünmeyen aklının içi hâlâ allak bullaktır. Çok çeşitli ve sayfalar dolusu süren bu düşüncelerin içinde karısıyla, yarınki yapacağı iş gezisini konuşur.

Olrıc artık Turgut'a "Majeste" demektedir ve Turgut'un yalnızlığının pasını silen tek isimdir. Turgut kendince yeni bir hayata başlıyordur ve eski hayatından geriye kalmış olan alışkanlıklarından birkaçını son kez yerine getirmiştir. Olricile yarın çıkacağı yolculuğa hazırdır.

18.Kısım (s.566-590): Turgut yeni hayatına Olric'i de yanına alarak, Ankara'ya doğru, Turgut'un kendi arabasıyla yola çıkarlar. Artık sadece Turgut ve Olric vardır. Öyle ki Turgut, "ben" yerine "biz" anlamlı sözcükler kullanır. Yolculuk esnasında, içinden geçtikleri bir kasabadaki kitapçıdan Selim'in sevdiği yazarların kitaplarını ve yazmak için de bir paket kağıt alırlar. Turgut, hemen okumaya başlamıştır ancak bu kitaplardan önce okunması gereken daha mühim belgeler vardır: Selim'in günlüğü.

19.Kısım (s.591-627): Selim, 12 şubat 19.. tarihinden itibaren günlük tutmuştur.Bu tarih, Selim'in üniversiteden sonraki yıllarına denk gelmektedir. Bu günlükte selim hayatta ve hayatın içindeki her şeyle hesaplaşır ancak, bunları sonradan okuyanlarla kendisinden başka kimse bilmez. Hiçkimseye haykıramadıklarını, anlatamadıklarını Selim; günlüğünde adeta haykırır.

20.Kısım (s.627-708): Turgut okuduğu günlükten oldukça etkilenmiştir. Ancak birçok şeyin nedenini de anlamıştır, artık kafasında eskisi gibi yığınla soru işareti yoktur. Hatta Selim'in neden tutunamadığına bile eskisi kadar şaşırıyor, Selim'in sır dolu intiharı yavaş yavaş kafasında aydınlanıyordur. Bu günlükte Selim'in itirafları da vardır ki bunların içinde en göze çarpanı 15 Nisanda yazdığı güncesinin, ilk cümlesidir: "Kimsenin yaşantısını beğenmedim: kendime uygun bir yaşantı da bulamadım" (s.666). Ancak, bu güncede dikkat çeken diğer itiraf ise, hiçbir yaşantıda yer almayan, Turgut'la ilgili olanlardır. Turgut, Selim'in kendisi hakkındaki düşünceleri konusunda haklı çıkar; Selim, Turgut'u hor görüp ondan ve ailesinden uzaklaşmıştır ve bunlardan ötürü son derece pişmandır.

Günlük ilerledikçe, Selim'in hayattan duyduğu rahatsızlık da artmaktadır. Hatta bu rahatsızlık bir hastalığa dönüşmüştür ve her yönüyle Selim'i sararak, her gün bir parçasını

öldürmektedir. Öyle ki Selim, artık günlüğüne tarih atmayarak hayatın öneminin kendisinden ne kadar uzak olduğunu belirtmek ister. Tarih düşürmediği bu güncelerinde ise, kendisine acıması başlamıştır. Öldüğü gün bile, tıpkı babası gibi hemen unutulmak ister.

Daha sonra Selim, gerçek tutunamayanlardan saydığı insanları örnek göstererek, onlarla ilgili yazılar yazmıştır. Bunlar içinde Süleyman Kargı da vardır. En son yazdığı tutunamayan ise, kendisidir. Günlüğünü, nasıl intihar ettiğini en basit şekilde anlatarak bitirir: "...Adam kapıyı açtı, içeri girdi ve tabancasını çıkararak ateş etti."(s.708).

21.Kısım (s.709-716): Turgut, Selim'in günlüğünü okumayı bitirmiştir. Selim'in kendi hayatını, sağa sola dağıttığını düşünür. Onunla zamanında ilgilenseydi, acaba intiharını önleyebilir miydi, gibi düşünceler kafasında savrulur.

Turgut'a göre artık Selim'i derleyip toparlamanın vakti gelmiştir. Bu nedenle Süleyman Kargı'ya bir mektup yazarak ondan, "Şarkılar" ı ister. Kaldığı motelden sadece kendisine gerekli olanları alıp, arabasını da şehrin bir sokağına terk ederek; kendi arabasıyla başladığı yolculuğuna trenle devam eder. Ancak gittiği belli bir yer yoktur; sadece kendisi, Selim ve Olric vardır.

Yeni bir trenin istasyona girmesiyle, gözden kaybolurlar.

Roman, bu kısımdan sonra 717. ve 724. sayfalar arasında "Turgut Özben'in Mektubu" başlıklı yazı ile son bulur. Bu mektubunda Turgut, Selim ile ilgili olan ne kadar belge varsa, kendi yazdıklarıyla beraber, bir derleme yaparak kitap haline getirmiştir. Tüm bunları tren yolculuğunda tanıştığı bir gazeteciye anlatmıştır, hatta belki yayımlar diye ondan, adresini bile almıştır. Hazırlanan bu kitap, "Tutunamayanlar"ın kitabıdır. Selim'e göre Turgut bir tutunamayan olmadığı için onu, günlüğündeki tutunamayanların içine almamıştır. Ancak Turgut, Selim'in büyük ölçüde etkisinde kalarak bir "tutunamayan" olmuş ve kendini yazarak, Selim'in notlarına ilâve edip böylece tutunamayanların kitabını bitirir.

ROMANIN KAHRAMANLARI

A) ASLÎ KAHRAMANLAR

SELİM IŞIK: Selim Işık romanın kahramanlarından biridir. O tutunamayanların ilkidir. Selim romanda fiziksel özelliklerinden çok psikolojik yönüyle tanıtılır.

"Can sıkıntısı, Selim'in önemli bir derdiydi. Bir işi yapmadan önce geçirilmesi zorunlu olan zaman onu müthiş sıkardı."

Selim küçük burjuva yaşamına ayak uyduramadığı, dış dünyada tutunamadığı için tamamen içine kapanmıştır ve hayatı bir oyun olarak algılamaktadır:

"Süleyman Kargı, Selim'le birlikte büyük bir oyunun, hayat kadar büyük bir oyunun içinde olduklarını söylüyordu. Kimsenin bu oyuna karışmaya hakkı yoktu. Gerçeklerin de bozmasına izin verilmediği düzenli bir oyundu bu. Gerçeklerle uyuşmadığı oranda güç kazanan bir oyun. Gerçekleri kötü bir biçimde taklit edecekleri yerde, hiçbir değer yargısının karışmadığı bir düzen ruhlarını geliştiriyordu."

Selim'in edebiyata ilgi duyması onu gittikçe toplumun dışına iter, yalnızlaştırır: Kitaplara sığınır. Hayatını okuduğu kitap dönemine göre sınıflandırır. Gorki dönemi, Dostoyevski dönemi gibi.

"En iyisi kendinle konuşacaksın, kendine yorumlayacaksın okuduklarını."

Selim doğruluğun, içtenliğin, saflığın, düşünebilmenin, iç hesaplaşmanın romandaki yansımasıdır. O; yalnızlığın, iletişimsizliğin, bunalımın, yaşama karşı zayıflığın temsilcisidir. Burjuva yaşamın karşısındadır. Selim çok düşünür; ama sadece düşünür. Çok şey yapmak ister ama; çaresizdir:

"Günseli böyle bir insan bu kadar yakınımızda yaşadı bütün benliğini bu kadar açıkça ortaya koydu hayır koymadı haksızlık etti anlatmalıydı hayır olmazdı parçalardık onu kabuğundan çıkmış bir kaplumbağa yerdik oysa kabuğunun içinde yavaşça yok olmayı tercih etti daha fazla incinmemek için duygusuzluk ve alay kabuğunun içinde

korunmaya çalıştı bütün ömrünce anlaşılmayı bekledi kendi gibi olmayanları idrak edemedi yaşı hepimizin elini sıkmaya hazırdı"

Selim diğerlerinden korkar, burjuva tarzdan nefret eder ama insanları sever. Bunalıma, iletişimsizliğe dayanamayarak intihar eder.

TURGUT ÖZBEN: Turgut Özben Selim'in arkadaşıdır. Roman boyunca Selim'in intiharını ve kendisinin bilmediği yaşamını inceler. Selim'in arkadaşları, sevgilisiyle konuşur. Okuyucu romanı Turgut'tan izler.

Turgut, Selim'in aksine burjuva tarzı bir yaşam sürmektedir. İyi bir mühendis ve iyi bir aile babasıdır. Selim'in öldüğünü duyduktan sonra, yaşamı değiştirmeye başlar. Selim'i tanıdıkça küçük burjuva dünyasından vazgeçip ona benzemeye başlar. Roman ilerledikçe, Turgut kendinden vazgeçip Selim'i yaşar ve romanın sonunda bir tutunamayan olup çıkar.

Turgut, Selim'i araştırarak aslında kendi "öteki-ben"ini arar. Kimlik bunalımı geçirmektedir. Selim'in intihar sebebini bularak kendi "öteki-ben"ini de bulacağını sanır. Soyadı da alegorik bir biçimde "Öz-ben"dir.

Turgut, romanın sonunda kendiyi hesaplaşan, düşünen, yalnız bir birey olarak ailesini ve işini bırakıp uzun tren yolculuklarına çıkar. Selim'in öcünü alır; ve "onlara" dersini verir. O artık bir tutunamayandır!

OLRIC: Olric, roman boyunca yer yer görünen maddesel olmayan ruhsal kişidir. Dolayısıyla, insanın olumlu yanlarını sunan bir varlıktır.

Olric, Turgut'un iç monoloğudur. Onun "üst-ben"idir. Turgut'un iç dünyasını paylaşan bir kişilik parçalanmasıdır. Turgut iç dünya ile ilişkisini kesince hep Olric'le konuşur.

"Biliyor musun Olric, adama az kalsın gidiyordum yerine gidiyorduk diyecektim."

Turgut; evini, işini, ailesini terk edip, uzun tren yolculuklarına başladığında yanında sadece Olric vardır.

B) TÂLİ KAHRAMANLAR

NERMİN: Turgut'un üniversiteden arkadaşı iken, sonradan eşi olmuştur. Nermin, eşini ve çocuklarını sevmekte, Turgut gibi iyi aile babası olmamaya çalışmamaktadır.

Nermin için Selim, Turgut'un diğer arkadaşları gibi olduğu için, onun intiharından etkilenmez.

SÜLEYMAN KARGI: Selim'in birbirini tanımayan arkadaşlarından biridir. Selim onu, filozof olarak görür ve hayatını yazdığı şarkılarının açıklamasını, kendisine yaptırır. romanın 135. ile 242. sayfaları arasında, Süleyman Kargı'nın açıklamaları vardır.

METİN: Her ne kadar Selim'in arkadaşı olsa da, onun hakkında yalan söylemekten hiç çekinmez. Bu nedenle de Turgut'un nefretini kazanmıştır.

GÜNSELİ: Selim'in ilk önce arkadaşı, daha sonra da nişanlısı olmuştur. Aralarındaki ilişki uzun sürmese de, birbirlerini tam anlayıp yakınlaşacakken, Selim'in ondan uzaklaşması ve nihayetinde intiharı ile de bu ilişkileri maalesef son bulur.

ROMANIN KURGUSU VE ANLATIM BİÇİMİ

Oğuz Atay'a ulaşmak gerçekten zor. Kendini oldukça derinlere saklıyor. Kendini içiçe birçok çemberin merkezinde gizliyor. Daha sonra bu çemberleri dıştan içe doğru, birer birer ortadan kaldırarak, size iç dünyasını sunuyor;

Mükemmel bir daire çizilemeyeceği gibi,
Aklın ve tecrübenin de insanı idaresi kolay değil.
Tanrı çizmiyor her zaman kaderimizi;
Madde ve ruh arasında çizilen sınırdaki kesinlik yok.
Büyük ihanetler pençesinde tutuyor insanı,
Büyük karışıklıklardan kaçtığı yerlerde bile.

Romanın 145. sayfasında yer alan King Solomon imzalı bu şiirde Atay'ın düşüncelerini anlamak için; önce King Solomon'u tanımak, Süleyman Kargı'nın Solomon hakkındaki yorumlarını çözmek, bu durumda Selim'in tavrını anlamak ve daha sonra Turgut'un bunu bize nasıl aktardığına dikkat etmeniz gerekiyor. "Bu şiiri kim yazdı?" diyorsunuz içinizden. Oğuz Atay mı, yoksa King Solomon mu?

Oğuz Atay kendini, henüz romanın başında "Tutunamayanlar"ı Turgut Özben'in yazdığını söyleyerek gizliyor.

Oğuz Atay mühendis kişiliğini de romana aktarmış ve yer yer teknik bir dil kullanmış:

"Turgut"un oturduğu apartman büyük şehrin kuzeydoğusunda, enlemi kırk bir derece sıfır sıfır dakika kuzey ve kırkbir derece sıfır sıfır dakika bir saniye kuzeyle boylamı yirmi dokuz derece on iki dakika doğu ve yirmi dokuz derece on iki dakika bir saniye doğu olan noktalar arasına sıkışan bir arsa üzerine kurulmuştu. "

"Tutunamayanlar"ın 115-138. Sayfaları arasında "şarkılar" yer alıyor. Şarkıların her bir mısrası Atay'ın bir düşüncesinin temelini oluşturuyor. "Tutunamayanlar"ın her konusunda bir başlık olsaydı, sanırım başlıkları bu şarkıların mısraları oluştururdu.

Romanın 468-545. Sayfalar arasında hiçbir noktalama işaretinin kullanılmamış olması dikkat çekiyor. Bu sayfalar arasında bir "bilinç akışı" karşımıza çıkıyor. Bu bölümde bireyler sürekli kendi iç monologlarını yaşıyor ve kendi ile konuşmayı aralıksız bir devinim ile sürdürüyor. Oğuz Atay; akışın yavaşlamaması için bu bölümde noktalama işaretlerinden kaçınıyor.

SON SÖZ

Oğuz Atay'ın "Tutunamayanlar" romanını okuyanlar aslında, Selim'in gizemli intiharının araştırılmasından çok, çarpık düzenin eleştirilmesi üzerine olduğunu anlayabilir. Çünkü yazar, gerçek hayattan seçtiği kahramanlarının her adımı bize, devlet dairelerinin işleyişinden milli eğitim sistemindeki bozukluklara kadar, hayatı her yönüyle alarak, eserine bir başka açıdan bakılmasını sağlamış ve böylece de eserin asıl sahip olduğu ana fikrini oluşturmuştur.

Eserde Selim Işık, asıl kahramanlardan olmasına rağmen, sanki perde arkasında yer almış gibidir. Bu nedenle, gizemli kahramanın hayatını her yönüyle anlatan "Şarkılar"ın bütünü, bu çalışmada yer verilmesine uygun gördüğüme inanmaktayım.

Romanda, üç aslî kahraman olmasına ve bu kahramanların ayrı ayrı kişiliklerde şahıslar olmasına rağmen, hepsinde ortak olan taraf, yazarın üslubudur. Çünkü hepsi de, tek bir yazarın kaleminden çıkan şahıslardır.

Kitabın bir diğer özelliği ise, daha önce de belirttiğim gibi, geçmişten günümüze ve geleceğe uzanabilecek tarzda bir yapıya sahip olmasıdır. Yani içeriğinde yer alan vakalar geçmişte olmasına rağmen, mutlaka gelecekte de yaşanması kaçınılmaz olan fikirlerdir.

Tutunamayanlar üzerine sayısız yapılmış olan araştırmalardan sadece ulaşabildiklerime ve uygun gördüklerime yer verdim. Sonuç olarak, yapılan araştırmalarda belirtilen fikirler ile düşüncelerimin aynı noktada toplandığını gördüm.

Bu çalışmamın, gelecekte "Tutunamayanlar" üzerine çalışacak kimselere ışık tutacağını umuyorum.

Gülhan ÖZDEMİR

KAYNAKÇA

MADRA,Ömer. (1984). **Tutunamayanlar Önsözü**. İstanbul: İletişim Yayınevi.
1.Basım. s.9.

BATUR.Enis. (1984). **Geleceği Elinden Alınan Adamın Geçmişi de Elinden Alınacak Diye Korkuyorduk**. İstanbul: İletişim Yayınevi. 1.Basım. s.13.

KABAKLI,Ahmet. **Türk Edebiyatı**. 5. Cilt. s.875-881

ÖZKIRIMLI,Atilla. (1994). **Romanların Dünyasında**. Ankara: Ümit Yayıncılık. 1. Basım. s.155.

GÜRBİLEK,Nurdan. (Temmuz-Kasım/1990).Defter Dergisi .

ÇAPAN,Cevat. (1984). **Tutunamayanlar**. İstanbul: İletişim Yayınevi.

REFİĞ,Halit. (28 Ocak 1984). Milliyet Gazetesi.

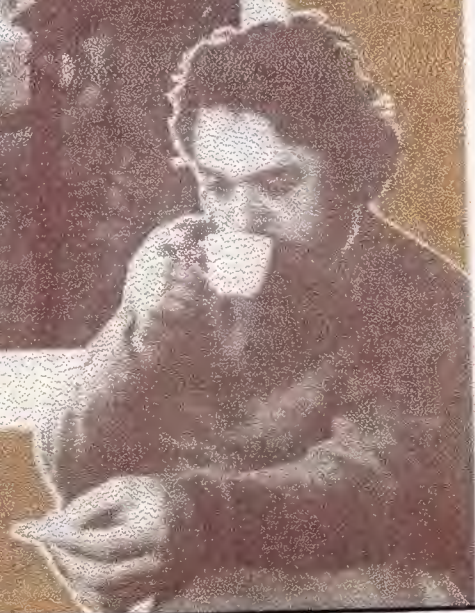
AYTAÇ, Gürsel. (1990). **Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler**. Ankara: Gündoğan Yayıncılık. s. 184.

www.google.com.tr

www.zirve100.com.tr

www.antoloji.com.tr

www.mynet.com.tr

Album

ANNESİ
ME AZİZ
ATAY RUSTEJİ
VE 1960 LARDA
OGUZ ATAY

BABASI CEMİL BEY
ORTADAKİ VE İKİ
YAŞINDAKİ OĞUZ (YANBA)

OGUZ OKSAN (OGUT)
KARDESLER

1910'LERİN ORTALARINDA

PIKRIYE ATAY'LA
SİYAHİ İZZET TORENT

1964
ATAY'LAR
VE KIZLARI
OZGE

**OĞUZ
ATAY**
1934-1977

*O hala
aramızda...*